

Slobodan pristup informacijama na
Zapadnom Balkanu u 2022. godini:

POZIVI BEZ ODGOVORA

Praćenje institucionalne
transparentnosti i proaktivnosti
- treća godina

April 2023. godine

Autorka: Šeđil Osmani Lodža

Sadržaj

UVOD	3
REZIME O SLOBODNOM PRISTUPU INFORMACIJAMA	6
ANALIZA PODNETIH ZAHTEVA	9
POVERENICI ZA INFORMACIJE OD JAVNOG ZNAČAJA I ZAŠTITNICI GRAĐANA	27
PARTNERSTVO ZA OTVORENU UPRAVU	39
ZAKLJUČAK	46
PREPORUKE	52

Uvod

Balkanska istraživačka regionalna mreža je tokom protekle godine pomno pratila sferu slobodnog pristupa informacijama od javnog značaja u zemljama Zapadnog Balkana. Ovaj izveštaj je zasnovan na analizi zahteva koje su podneli novinari BIRN-a u šest zemalja Zapadnog Balkana, na važećem zakonodavstvu i na razgovorima koji su vođeni sa relevantnim akterima. Izveštaj predstavlja rezime iskustava novinara BIRN-a u sferi slobodnog pristupa informacijama (SPI) u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Kosovu, Crnoj Gori, Severnoj Makedoniji i Srbiji.

Ovim izveštajem su obuhvaćeni nalazi BIRN-a za 2022. godinu i analize izabranih institucija iz regiona, od onih koje su potpuno dostavile informacije novinarima BIRN-a do onih koje to nisu učinile. U njemu se, takođe, poredi protekle tri godine (2020–2022) i ističu opšti trendovi u sferi slobodnog pristupa informacijama na Balkanu.

Od januara do decembra 2022. godine, novinari BIRN-a su podneli 376 zahteva za SPI. Na samo njih 134 je u potpunosti odgovoreno; na 15 je delimično odgovoreno, a na 14 je odbijen odgovor. Na više od polovine ovih zahteva, 213, uopšte nije odgovoreno (što je poznato kao „ćutanje uprave“), što odražava nedostatak transparentnosti javnih institucija i njihove proaktivnosti. Važno je napomenuti da ovo nije ukupan broj zahteva za SPI koje su podneli novinari BIRN-a u šest zemalja u 2022. godine; zahtevi analizirani u ovom izveštaju poslani su u sklopu BIRN-ovog projekta A Paper Trail to Better Governance, koji ima za cilj da podstakne institucionalnu transparentnost, proaktivnost i odgovornost u regionu.

Pojedine institucije u zemljama Zapadnog Balkana već nekoliko godina i dalje nemaju dovoljno osoblja. To, na primer, znači da ako je u nekoj instituciji službenik koji je nadležan da se bavi zahtevima za SPI pozitivan na KOVID-19, nema nikoga drugog ko će utvrditi prioritet ovih zahteva i postarati se da zakonski rokovi budu ispoštovani. Pored toga, u Srbiji je u Ministarstvu građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture rečeno da ono ne može da obradi

zahtev za SPI o projektu Savski most jer je osoba zadužena za to pozitivna na KOVID-19, a uprkos brojnim naknadnim obraćanjima i ponovnom podnošenju zahteva, u periodu od gotovo dva meseca, ovo ministarstvo je dostavilo samo delimičnu dokumentaciju, ne navodeći nikakve razloge za dokumenta koja nedostaju. Slično tome, kada je od Skupštine Kosova zatraženo da dostavi broj pozitivnih slučajeva KOVIDA-19, ona na ovaj zahtev nije odgovorila, iskazujući time zanemarivanje javne brige o ovom zdravstvenom pitanju.

Tokom 2020. godine, institucije u svim zemljama su bile primorane da rade pod ograničenjima koja se odnose na pandemiju zbog KOVIDA-19 (kroz rad od kuće ili mešovite modalitete rada). Gotovo nijedna zemlja nije bila tehnički pravilno opremljena za to, budući da je tek neveliki broj evidencija digitalizovan, pa stoga nisu ubrzale rad na zahtevima o SPI (prema BIRN-ovom izveštaju za 2020. godinu, samo 48% naših zahteva za SPI je naišlo na odgovor, a na njih 45% nije uopšte odgovoreno). Ova situacije se nije mnogo promenila u 2021. godini, budući da je na samo polovinu BIRN-ovih zahteva za SPI u potpunosti odgovoreno, dok na njih 37% nije uopšte odgovoreno.

Tokom 2022. godine, mnoge javne institucije na Zapadnom Balkanu nastavile su sa praksom neodgovaranja i oglašivanja o zahtevima za SPI. Čak i nakon nekoliko pokušaja i pritužbi, u potpunosti je odgovoreno tek na nekoliko zahteva.

Zakoni o slobodnom pristupu informacijama na Zapadnom Balkanu stariji su više od decenije, a iako u većini praćenih zemalja postoje zakoni za koje se smatra da su dobro napisani, njihova vrednost često ostaje samo na papiru. Institucije koje su praćene u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Kosovu, Crnoj Gori, Severnoj Makedoniji i Srbiji nastavljaju da se bore sa primenom zakona o SPI i dalje ne uspevajući da postanu transparentnije i odgovornije prema svojim građanima.

Prema mišljenju međunarodnih organizacija i čuvara medija, situacija u regionu se ponovo pogoršala u 2022. godini, budući da većina zemalja nazaduje u pogledu transparentnosti, odgovornosti, slobode pristupa informacijama i demokratiji u načelu.¹

1 [Zemlje i teritorije | Fridom haus, Strategija i izveštaji Evropske komisije](#)

Osim toga, u izveštajima Evropske komisije o napretku zemalja Zapadnog Balkana za 2022. godinu se navodi da situacija u pogledu slobode izražavanja i pristupa javnim evidencijama i dokumentima nastavlja da bude sputana ili ograničena, te da tokom godine nije napravljen nikakav napredak po ovom pitanju.²

BIRN-ovo istraživanje i regionalni i međunarodni izveštaji o SPI takođe su pokazali da tokom 2022. godine nije načinjen nikakav napredak u pogledu slobode izražavanja na Zapadnom Balkanu. Mnoge institucije nisu davale prioritet pristupu informacijama prilikom dobijanja javnih zahteva, o nekoliko zakonskih izmena se raspravljalo iza zatvorenih vrata, što znači da javnost, organizacije civilnog društva, novinari i predstavnici medija nisu mogli da učestvuju u ovim raspravama. Pojedini novinari nisu bili u mogućnosti da dovrše svoje istraživačke članke jer im pristup ključnim dokumentima nije odobren na vreme ili zato što su dobijali delimične odgovore posle nekoliko meseci naknadnog obraćanja, čime su obuhvaćene i odluke poverenika za informacije od javnog značaja kojima se javnim institucijama nalaže da dostave zahtevane informacije.

U izveštajima Evropske komisije o napretku zemalja Zapadnog Balkana za 2022. godinu³ takođe se tvrdilo da se zakonske odredbe o zaštiti podataka i pristupu informacijama i dalje tumače na način kojim se štite privatni, a ne javni interesi. Pravo pristupa informacijama od javnog značaja koje je omogućeno zakonom ne sprovodi se u potpunosti u praksi. Informacije koje su javne institucije proglasile poverljivim i skrivene su od javnosti ostaju i dalje problem, jer se time civilno društvo i javnost efikasno ograničavaju da pristupe ključnim političkim odlukama. Osim toga, beleži se i odsustvo delotvornih institucionalnih mehanizama za nadzor nad sprovođenjem zakona ili sankcionisanjem zakonskih kršenja.

2 [Izveštaji Evropske komisije o napretku Zapadnog Balkana za 2022. godinu](#)

3 [Izveštaj Evropske komisije o napretku Zapadnog Balkana za 2022. godinu](#)

Rezime o slobodnom pristupu informacijama

Zakoni o slobodnom pristupu informacijama (zakoni o SPI) na Zapadnom Balkanu dobro su napisani, međutim, mnogi stručnjaci tvrde da treba da budu izmenjeni i/ili dopunjeni, budući da sprovođenje zakonskog okvira i dalje ostaje veliki problem. Kad je reč o pravilnom sprovođenju zakona i odobravanju pristupa javnim evidencijama, naročito novinarima, javne institucije radije ne odgovaraju ili delimično odgovaraju, ne odobravajući uvek potpuni pristup zahtevanim informacijama. Načelno govoreći, nedostatak političke volje da se potpuno sprovedu zakoni o slobodnom pristupu informacijama (SPI) označava da se oni tumače na različite načine od strane službenika u javnim institucijama.

Kada je reč o iskustvu novinara BIRN-a u šest zemalja Zapadnog Balkana, izgleda da je 2022. godina lošija od prethodne dve kada je reč o institucionalnoj transparentnosti. Javne institucije u ovom regionu češće nisu odgovarale na zahteve za SPI nego što su na njih blagovremeno odgovorile ili nisu u potpunosti dostavile javne evidencije koje su zahtevane.

Sloboda pristupa informacijama i pravo pristupa javnim dokumentima se štite ustavom i zakonima svih demokratskih društava, uključujući Albaniju, Bosnu i Hercegovinu, Kosovo, Crnu Goru, Severnu Makedoniju i Srbiju. Svih šest zemalja jemče pravo javnosti da pristupa zvaničnim dokumentima. Međutim, BIRN je otkrio da sprovođenje zakonskog okvira u praksi ostaje veliki problem.

Iako su u **2022. godini** mnogi organi državne vlasti u potpunosti odgovorili na zahteve za **SPI** koje su podneli novinari BIRN-a u **Albaniji, Bosni i Hercegovini, Kosovu, Crnoj Gori, Severnoj Makedoniji i Srbiji**, pojedini od njih takođe nisu omogućili potpuni pristup zahtevanim dokumentima niti su dostavili ikakvo

obrazloženje za takvu svoju odluku. Više od polovine zahteva ostalo je bez ikakvog odgovora. Na samo **36%** BIRN-ova zahteva za SPI **U POTPUNOSTI JE ODGOVORENO**. Na neke je **DELIMIČNO ODGOVORENO (4%)**, nekoliko njih je **ODBIJENO (3%)**, dok na **57%** uopšte **NIJE ODGOVORENO**, čak ni nakon nekoliko naknadnih obraćanja novinara BIRN-a.

Broj PODNETIH zahteva	376
Broj zahteva na koje je POTPUNO ODGOVORENO	134
Broj zahteva na koje je DELIMIČNO ODGOVORENO	15
Broj ODBIJENIH zahteva	14
Broj zahteva na koje NIJE ODGOVORENO	213

BIRN-ovi zahtevi za SPI tokom 2022. godine

U periodu od januara do decembra 2022. godine, novinari BIRN-a su podneli 376 zahteva za SPI u šest zemalja Balkana. Informacije dobijene posredstvom ovih zahteva korišćene su za izradu detaljnih radova objavljenih na BIRN-ovom vodećem veb sajtu Balkan Insight. Na osnovu reagovanja relevantnih institucija, BIRN je bio u stanju da izmeri nivo njihove transparentnosti u poštovanja zakona o SPI.

Kako bi bolje razumeo izazovne okolnosti pristupa javnim dokumentima na Zapadnom Balkanu, BIRN je 2022. godini, između ostalog, analizirao i rad regionalnih poverenika za informacije od javnog značaja ili zaštitnika građana, kao i njihov rad u okviru inicijative Partnerstvo za otvorenu upravu.

Na temelju BIRN-ovog iskustva i nakon pažljivog praćenja javnih institucija i nivoa njihove transparentnosti i odgovornosti, postojale su tri institucije sa kojima je BIRN mogao nesmetano da sarađuje i tri institucije sa kojima je BIRN naišao na probleme.

Osim njihovog reagovanja na zahteve za SPI koje su im novinari BIRN-a uputili

tokom 2022. godine, u obzir su takođe uzeti: vreme koje je institucijama bilo potrebno da pregledaju ili odgovore na zahteve, dostavljeni odgovori i vreme koje su novinari BIRN-a uložili za naknadno obraćanje povodom zahteva kako bi dobili potpuni pristup informacijama:

1.	Skupština Albanije
2.	Ministarstvo vanjskih poslova, Crna Gora
3.	Vlada Kosova

Institucije sa kojima je BIRN imao nesmetanu saradnju u 2022. godini

1.	Vlada Albanije
2.	Ministarstvo odbrane, Crna Gora
3.	Uprava carina, Severna Makedonija

Institucije sa kojima BIRN nije imao nesmetanu saradnju u 2022. godini

Prve tri institucije ispoljile su visok stepen saradnje, blagovremeno su odgovorile na zahteve za SPI i dostavile su sva zahtevana dokumenta, kao što su zapisnici sa sastanaka parlamentarnih komisija, podatke o zamrznutoj finansijskoj imovini građana, o zapošljavanju na visokim pozicijama, pravne evidencije ili sudska dokumenta, račune o troškovima, izdate kazne i potpisane tenderske ugovore ili ugovore o pružanju usluga.

Tri institucije u drugoj tabeli nisu pravilno odgovorile na BIRN-ove zahteve za SPI. Odbile su zahteve za SPI čak i onda kada je problematika u pitanju očito bila u javnom interesu. Ovu problematiku činili su: odluka Vlade Albanije o pomorskom razgraničenju sa Grčkom, vojnoj pomoći Crne Gore Ukrajini i ukupnoj količini kanabisa koja je 2021. godine uvezena u Severnu Makedoniju. Iako su zahtevana dokumenta bila od izrazitog javnog značaja, nijedan od njih nije dostavljen u potpunosti, a pojedini su, takođe, bili označeni kao „poverljivi“ bez odgovarajućeg pravnog obrazloženja za takvo razvrstavanje.

Analiza podnetih zahteva

Godine 2022, novinari BIRN-a su podneli zahteve različitim institucijama u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Kosovu, Crnoj Gori, Severnoj Makedoniji i Srbiji za pristup javnim evidencijama. Na spisku u daljem tekstu rangirano je 20 institucija u skladu sa stepenom njihove saradnje i ostvarenim učinkom.

Njihovo reagovanje se procenjuje na osnovu vrste dobijenih odgovora – na primer, potpuni odgovori, delimični (samo tehničke pojedinosti), bez odgovora ili odbijanje.

INSTITUCIJE:		ODGOVORI:
1.	Skupština Albanije	U potpunosti
2.	Sud Bosne i Hercegovine	U potpunosti
3.	Vlada Kosova	U potpunosti
4.	Ministarstvo vanjskih poslova, Crna Gora	U potpunosti
5.	Federalno ministarstvo poljoprivrede Bosne i Hercegovine	Delimično
6.	Ministarstvo finansija, rada i transfera, Kosovo	Delimično
7.	Ministarstvo rada, Srbija	Delimično
8.	Ministarstvo unutrašnjih poslova, Srbija	Delimično
9.	Ministarstvo trgovine, Srbija	Bez odgovora
10.	Skupština Kosova	Bez odgovora
11.	Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine	Bez odgovora
12.	Ministarstvo finansija, Crna Gora	Bez odgovora
13.	Generalni sekretar Vlade, Severna Makedonija	Bez odgovora
14.	Vlada Srbije	Bez odgovora
15.	Ministarstvo finansija, rada i transfera, Kosovo	Bez odgovora
16.	Ministarstvo finansija i privrede, Albanija	Bez odgovora
17.	Ministarstvo zdravlja, Severna Makedonija	Bez odgovora
18.	Vlada Albanije	Odbili su
19.	Uprava carine, Severna Makedonija	Odbili su

Odgovor institucija na zahteve za SPI koje su u 2022. godini poslali novinari BIRN-a

U prethodnoj tabeli institucije su rangirane prema njihovom učinku kad je od njih zatraženo da dostave javna dokumenta, prema vremenu koje im je bilo potrebno za odgovor (u skladu sa zakonskim rokom) i na osnovu toga jesu li dostavile sva zahtevana dokumenta ili nisu. Odlična saradnja je zabeležena sa Skupštinom Albanije, Ministarstvom vanjskih poslova Crne Gore i Vladom Kosova.

Na sve zahteve za SPI koje su novinari BIRN-a uputili Skupštini Albanije odgovoreno je u zakonskom roku, a zahtevane informacije su dostavljene u potpunosti (zapisnici sa sastanka parlamentarne istražne komisije za postrojenja za tretman gradskog otpada i dokumentacija predmeta o knjigama koje su prodavane i kupovini privatnih kompanija).

Drugoplasirana institucija jeste Sud Bosne i Hercegovine. Na zahtev za SPI koje su novinari BIRN-a poslali sudu Bosne i Hercegovine takođe je odgovoreno u zakonskom roku, a zahtevane informacije su u potpunosti obelodanjene (kopija video zapisa / snimka sudskog postupka). Međutim, Opštinski sud u Sarajevu je odbio zahtev za SPI (za presude) i nije dostavio nikakvo pravno obrazloženje za svoju odluku. Novinar BIRN-a je uputio prigovor predsedniku suda, ali nije bilo nikakvog odgovora.

Vlada Kosova je rangirana kao treća i takođe je u potpunosti dostavila zahtevana dokumenta, koja su obuhvatala primerke radnih biografija kandidata za članove i rukovodioce Tela za razmatranje javnih nabavki i ocene kandidata za članove i rukovodioce Tela za razmatranje javnih nabavki.

Ministarstvo vanjskih poslova Crne Gore takođe je rangirano među institucijama koje su ispoljile visok stepen saradnje u pogledu zahteva za SPI. Ovo predstavlja promenu, budući da u prethodnim godinama ono nije odgovorilo ni na jedan zahtev BIRN-a za SPI. Godine 2022, ono je dostavilo potpune podatke o zaplenjenoj imovini ruskih državljana u Crnoj Gori (u skladu sa sankcijama EU

prema Rusiji), kao i izveštaje ministra o sprovođenju sankcija EU. Njegov odgovor je dostavljen u zakonskom roku posredstvom elektronske komunikacije.

U **drugoj kategoriji** (delimično) navedene su institucije koje su delimično odgovorile na zahteve BIRN-a za SPI. Ove institucije su često samo dostavljale tehničke pojedinosti – ili su dostavljale primerak dokumenta koji nije bio zahtevan, ali je u određenom smislu zaista obuhvatao temu/područje ili problem za kojim je iskazano zanimanje, iako nije nužno odgovarao navedenom vremenskom periodu / datumima za koje je iskazano zanimanje.

Ministarstvo finansija, rada i transfera na Kosovu dostavilo je samo delimične pojedinosti iz zahtevanih spiskova bruto zarada zaposlenih koji primaju zarade iz državnog budžeta. Dostavilo je pojedinosti koje su već objavljene (na njegovom veb sajtu) i koje nisu zahtevane niti su bile pomenute u zahtevu za SPI.

Slično tome, Ministarstvo rada u Srbiji je na zahtev da dostavi podatke, izveštaje i dokumenta o proceni o većem broju nepravilnosti koje su inspektori rada otkrili na gradilištu projekta „Beograd na vodi“ (Belgrade Waterfront), dostavilo samo delimične podatke. Ova delimična dokumenta su dostavljena više od dva meseca nakon prijema zahteva i tek nakon brojnih naknadnih podsećanja iz BIRN-a.

Ministarstvo unutrašnjih poslova Srbije je navedeno u istoj kategoriji. Od tri zahteva za SPI upućena iz BIRN-a, ono je u potpunosti odgovorilo samo na jedan. Kad su od njega zatražene informacije o odbeglom ratnom zločincu, dato ministarstvo je odgovorilo, ali tek nakon prvobitnog odlaganja. Međutim, kada je istom ministarstvu 2020. godine poslat identičan zahtev, ono je tada odbilo ovaj zahtev. Međutim, nakon što je BIRN uputio pritužbu Povereniku za informacije od javnog značaja Republike Srbije, koji je Ministarstvu unutrašnjih poslova naložio da dostavi dokumenta, ovo ministarstvo je pozitivno odgovorilo na ovaj nalog i dostavilo potpune informacije BIRN-u. Međutim, ovo ministarstvo je navedeno u kategoriji „Delimično“ zato što je samo delimično odgovorilo na druga dva zahteva iz BIRN-a o navodnim krijumčarima u zemlji (na jedan od zahteva je odgovorilo uz reči da je predmet u fazi istrage i da se informacije ne mogu dostaviti, a povodom drugog je dostavilo samo policijski izveštaj (potpisan) koji nikada nije tražen).

Treća kategorija (Bez odgovora) obuhvata institucije koje su se oglasile o zahtevima za SPI i nisu uopšte odgovorile. Tokom 2021. godine bilo je mnogo institucija u regionu koje nisu odgovorile na takve zahteve novinara BIRN-a. Međutim, tokom 2022. godine broj institucija koje nisu odgovorile se utrostručio, pa je više od polovine BIRN-ovih zahteva za SPI na kraju završilo bez odgovora (57%).

Ministarstvo trgovine u Srbiji, Skupština Kosova i Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine nisu odgovorili na zahteve za SPI (o izvozu oružja iz Srbije u Ukrajinu i u SAD, o troškovima za gorivo parlamentarnih poslanika na Kosovu i o pojedinostima sajbarnapada na bosanski parlament).

Ministarstva finansija Crne Gore, Kosova i Albanije takođe nisu odgovorila na zahteve za SPI (o Godišnjem izveštaju o učinku koncesija / javno-privatnog partnerstva za 2021. godinu u Albaniji, o spiskovima bruto zarada zaposlenih kojima se zarada isplaćuje iz kosovskog budžeta i o izveštajima o sprovođenju sankcija EU u Crnoj Gori). U ovu kategoriju spadaju i Vlada Srbije i Grad Beograd (projektna dokumentacija za Savski most).

Takođe u 2022. godini, na zahteve novinara BIRN-a upućene Ministarstvu zdravlja u Bosni i Hercegovini, Ministarstvu zdravlja u Severnoj Makedoniji, Ministarstvu finansija, rada i transfera na Kosovu za dobijanje pojedinosti o određenim propisima koji se odnose na KOVID-19, statističkih podataka, tenderima za vakcinu i paketima za ekonomski oporavak, nije odgovoreno, iako je ova tema bila od izuzetnog javnog značaja. Jedino je Zavod za javno zdravlje Federacije Bosne i Hercegovine u potpunosti dostavio statističke podatke o vakcini za KOVID-19. Međutim, Institut za javno zdravlje Republike Srpske samo je delimično odgovorio na isti upućen zahtev dostavljajući svega nekoliko spiskova ili izveštaja koji se odnose na vakcinaciju, a koji nisu bili obuhvaćeni prvobitnim zahtevom.

U **poslednjoj kategoriji** nalazi se Vlada Albanije, Ministarstvo odbrane Crne Gore i Uprava carine Severne Makedonije. Neki od njih su naprosto odbili zahteve za SPI, bez davanja ikakvog pravnog obrazloženja, dok su se drugi - poput Ministarstva odbrane Crne Gore, pozvali na tajnost podataka.

Od Vlade Albanije je zatraženo da dostavi informacije o odluci o pomorskom

razgraničenju između Albanije i Grčke. Od Ministarstva odbrane Crne Gore je zatraženo da dostavi tehničke podatke o vojnoj pomoći Ukrajini. Od Uprave carine Severne Makedonije je zatraženo da dostavi podatke o ukupnoj količini kanabisa koja je tokom 2021. godine uvezena u ovu zemlju. Svi ovi slučajevi su bili od javnog značaja, a imali su za cilj da informišu javnost o aktivnostima državnih organa.

Nakon što je od nje zatraženo da dostavi odluku koja se odnosi na pomorske granice ove zemlje sa susednom Grčkom, Vlada Albanije je naprosto odbila ovaj zahtev, uz tvrdnju da su te informacije poverljive, ne navodeći nikakvo valjano pravno obrazloženje koji delovi te odluke treba da ostanu poverljivi. BIRN je, takođe, prijavio ovaj slučaj Povereniku za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka u Albaniji, uz argumentaciju da Vlada nije navela nikakvo pravno obrazloženje za svoju odluku, te da je reč o pitanju od izrazitog javnog interesa. Poverenik nije odgovorio na zahtev BIRN-a da naloži Vladi dostavljanje valjanog obrazloženja za to odbijanje.

Ministarstvo odbrane Crne Gore nije dostavilo nijedan od zahtevanih dokumenata. Naprosto je odbilo ovaj zahtev za dostavljanje tehničkih pojedinosti o vojnoj pomoći Crne Gore Ukrajini na početku 2022. godine. Ministarstvo je u odgovoru navelo da su zahtevani podaci poverljive prirode i to bez navođenja ikakvog valjanog obrazloženja.

BIRN-ov zahtev za informacijama o ukupnoj količini kanabisa koja je 2021. godine uvezena u ovu zemlju, Uprava carine Severne Makedonije nije smatrala informacijom od javnog značaja. Odbila je ovaj zahtev bez valjanog pravnog obrazloženja u smislu činjenice koji se deo zahteva odnosio na poverljive informacije i zašto. Njeno obrazloženje za odbijanje nije bilo u skladu sa zakonima i postupcima koji se odnose na SPI u ovoj zemlji.

ALBANIJA

Zakon o SPI u **Albaniji** je možda najstariji u regionu, a Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka i dalje je najaktivniji u praćenju i kritikovanju

državnih organa, međutim, javne institucije još uvek nisu transparentne.

BIRN je prošle godine u Albaniji podneo 34 zahteva za SPI, a samo na **58%** njih je u potpunosti odgovoreno. **Šest odsto** njih je odbijeno, a na njih **15%** je delimično odgovoreno (institucija jeste odgovorila na zahtev, ali nije nužno dostavila išta od zahtevanih podataka/dokumenata). Na preostalih **21%** zahteva nije uopšte odgovoreno (institucije su se oglušile o zahteve za SPI).

Najlošije rangirana institucija bila je Vlada Albanije. Kada je od nje zatraženo da dostavi odluku o zaključenju ugovora između Vlade i konsultantske kompanije za nacrt ugovora koji će biti zaključen između Albanije i Grčke, a koji se odnosi na razgraničenje pomorskih područja pred Međunarodnim sudom pravde, Vlada je odbila ovaj zahtev uz navođenje da je reč o **poverljivim** informacijama. Isti takav zahtev, o pomorskom razgraničenju između Albanije i susedne Grčke je takođe upućen Ministarstvu inostranih poslova. I ovo ministarstvo je odgovorilo da zahtevani materijal ima tretman poverljivih informacija.

Nakon što se BIRN ponovo obratio Vladi Albanije sa pitanjem o pravnom osnovu i razlozima za svrstavanje ovog dokumenta u poverljive, ona na njega nije nikada odgovorila. Ovaj slučaj je takođe upućen Povereniku u Albaniji, uz argumentaciju da su dokumenta od javnog značaja i da nadležni organ nije pružio nikakvo pravno obrazloženje za svoju odluku. Ni Poverenik nije odgovorio na ovo obraćanje.

U tabeli u daljem tekstu navedene su institucije kojima su se obratili novinari BIRN-a sa zahtevima za SPI, stavke koje su zahtevane, broj upućenih zahteva, kao i informacije o tome da li je odgovor dobijen ili nije:

INSTITUCIJA (broj zahteva za SPI):		ZAHTEVANI DOKUMENT:	ODGOVOR:
1.	Skupština Albanije	Zapisnici sa sastanaka parlamentarne istražne komisije	Potpun odgovor
2.	Ministarstvo kulture	Odluka Saveta ministara	Potpun odgovor

3.	Državna policija	Spisak napada eksplozivnim sredstvima u posljednjih pet godina; uzgajanje kanabisa / postupci u zatvorenom prostoru za slučajeve ekstradicije	Delimičan odgovor / Bez odgovora
4.	Vlada Albanije	Odluka o pomorskom razgraničenju između Albanije i Grčke	Odbijen
5.	Ministarstvo finansija i privrede	Popis dokumentacije o nekretninama i strateškim investicijama	Bez odgovora
6.	Ministarstvo unutrašnjih poslova	Spisak dronova iz Turske i dokaz o postojećim ugovorima; protokolarni postupci koji se prate u slučaju ekstradicije	Bez odgovora

Iskustvo sa institucijama u Albaniji na osnovu odgovora na zahteve za SPI

U Albaniji su problemi sa zakonom o SPI sistematske prirode i nisu u vezi sa zakonom samim po sebi, već sa odsustvom vladavine prava uopšteno. Javna uprava u ovoj zemlji je izrazito neprofesionalna i politizovana. Nekoliko ministarstava ne razume razliku između uloge koordinatora imenovanog za obradu zahteva za SPI i njihovog osoblja za odnose s javnošću. Prema SPI se često odnose kao prema političkom pitanju, a njihov odgovor ne zavisi od pravnih osnova, već od njihovog mišljenja kako će na njihovog šefa uticati predaja dokumenata. Koliko je poznato novinarima BIRN-a, u Albaniji nijedan koordinator za SPI nije dobro obučen niti u potpunosti razume i poštuje zakone o SPI. Kako je većina javnih položaja imenovana sa političkih pozicija, niko ne želi da u potpunosti sprovodi zakone koji postoje samo na papiru.

Postupak postupanja sa odbijenim zahtevima je skup, glomazan i neefikasan. Poverenik koji treba da nadgleda sprovođenje zakona često odugovlači proces. Službenicima se retko izriču kazne i često se ne sprovode. Sudski postupci u takvim predmetima traju godinama. Slobodan pristup informacijama u Albaniji ostaje samo dobro napisan zakon na papiru!

Gjergj Erebara, novinar BIRN-a, Albanija

BIRN je u Bosni i Hercegovini 2022. godine podneo 11 zahteva. Uprkos činjenici da je na više od polovine ovih zahteva odgovoreno, jedino su sudovi i Institut za javno zdravlje Federacije na njih u potpunosti odgovorili. Državna agencija za istrage i zaštitu (SIPA) je odbila zahtev (bez navođenja jasnog pravnog osnova) uz tvrdnju da je istraga u toku, dok Parlamentarna skupština nije uopšte odgovorila.

Na gotovo polovinu podnetih zahteva za SPI je odgovoreno u potpunosti (45%; ili na 5 od 11); na njih 9% je delimično odgovoreno; 18% je odbijeno, a na preostalih 28% je delimično odgovoreno.

BIRN je od Instituta za javno zdravlje Federacije Bosne i Hercegovine zahtevao pristup podacima o broju primljenih vakcina za KOVID-19, o broju onih kojima je istekao rok trajanja, onih koje su uništene i onih koje su preostale na zalihama, i dobio je potpune odgovore. Međutim, na isti zahtev upućen Institutu za javno zdravlje Republike Srpske odgovoreno je samo delimično. U tabeli u daljem tekstu navedene su institucije kojima su upućeni zahtevi za SPI, stavke koje su zahtevane, broj upućenih zahteva, kao i informacije o tome da li je odgovor dobijen ili nije:

INSTITUCIJA (broj zahteva za SPI):		ZAHTEVANI DOKUMENT:	ODGOVOR:
1.	Sud Bosne i Hercegovine	Kopija video zapisa sudskog postupka	Potpun odgovor

2.	Institut za javno zdravlje Federacije Bosne i Hercegovine	Podaci (broj) o primljenim vakcinama za KOVID-19, o broju onih kojima je istekao rok trajanja, onih koje su uništene i inih koje su preostale	Potpun odgovor
3.	Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine	Pojedinosti o sajbernapadu na parlament	Bez odgovora
4.	Državna agencija za istrage i zaštitu	Pojedinosti o sajbernapadu na parlament	Odbijen
5.	Ministarstvo poljoprivrede Bosne i Hercegovine	Podaci o ilegalnoj seči šuma	Delimičan odgovor

Iskustvo sa institucijama u Bosni i Hercegovini na osnovu odgovora na zahteve za SPI

Načelno govoreći, situacija u Bosni i Hercegovini i dalje predstavlja izazov, jer većina javnih institucija ne odgovara na zahteve. Samo su pojedine institucije na državnom nivou trenutno odgovorile na BIRN-ove zahteve za SPI (i to su učinile u zakonskom roku).

Azem Kurtić, novinar BIRN-a u Bosni i Hercegovini

BIRN je na **Kosovu** u 2022. godini podneo **254** zahteva za SPI za pristup javnim evidencijama. Na gotovo tri četvrtine ovih zahteva nije uopšte odgovoreno. U poređenju sa 2021. godinom, kada je na polovinu podnetih zahteva u potpunosti odgovoreno uz potpuno dostavljanje zahtevanih dokumenata.

O većinu zahteva u 2022. godini institucije su se potpuno oglušile (**70%**). Na ukupno njih **28%** je u potpunosti odgovoreno, dok je **2%** odgovora samo delimično sadržalo zahtevane informacije. Nijedan zahtev nije odbijen. Među zahtevanim dokumentima bili su: postupci zapošljavanja javnih službenika na visokim pozicijama, evidencije o krivičnim kaznama, spiskovi stranih državljana, finansijske beneficije javnih službenika, javni ugovori, računi za zvanične troškove

i evidencije o vakcinaciji protiv KOVIDA-19.

U tabeli u daljem tekstu navedene su institucije kojima su upućeni zahtevi, vrste zahtevanih dokumenata, broj podnetih zahteva i informacije o tome da li je dobijen odgovor:

INSTITUCIJA (broj zahteva za SPI):		ZAHTEVANI DOKUMENT:	ODGOVOR:
1.	Ministarstvo finansija, rada i transfera	Postupci zapošljavanja službenika na visokim pozicijama; spisak lokalnih nastavnika koji nisu uvršteni na platni spisak za mesečnu zaradu; ažuriranje paketa za ekonomski oporavak; kriterijumi i rebalans budžeta izdvojenog za upravljanje krizom izazvanom KOVIDOM-19; spiskovi bruto zarada zaposlenih koji primaju zarade iz državnog budžeta	Bez odgovora / delimičan / potpun
2.	Agencija za borbu protiv korupcije	Evidencije političkih ličnosti sa krivičnim prijavama zbog neprijavljene imovine (bogatstva); procena sumnjivih slučajeva korupcije	Odbijeno
3.	Ministarstvo unutrašnjih poslova	Spiskovi stranih (ruskih) državljana kojima nije dozvoljen ulazak u zemlju; uvezena/registrovana vozila; evidencije o postupku zapošljavanja	Bez odgovora
4.	Skupština Kosova	Finansijske koristi skupštinskih saveta; spiskovi članova koji glasaju o Građanskom zakoniku; računi za troškove za gorivo za skupštinske poslanike	Bez odgovora

5.	Ministarstvo za kulturu, omladinu i sport	Kopije javnih ugovora; spisak kandidata za poziciju direktora Nacionalnog baleta; ugovori i troškovi za Narodno pozorište Kosova (2017–2021); evidencija javnog poziva za izbor Fudbalskog saveza Kosova	Bez odgovora
6.	Policija Kosova	Rešenje o ukidanju uverenja za policijske službenike; masovna hapšenja tokom festivala; podaci i statistika o zapleni narkotika, krijumčarenju i narko-laboratorijama	Bez odgovora
7.	Vlada Kosova	Ocenjivanje kandidata za članove i rukovodioca Tela za razmatranje javnih nabavki; vladin akcioni plan za program za nestale osobe	Potpun odgovor
8.	Kancelarija Premijera	Troškovi Premijera tokom zvaničnih državnih poseta (u inostranstvu); dnevni red i plan programa znakovnog jezika.	Potpun odgovor
9.	Ministarstvo zdravlja	Tenderska dokumentacija za aplikaciju za vakcinaciju; tenderska dokumentacija za javne nabavke u zdravstvu; javni ugovori / spiskovi procesa vakcinacije na graničnim prelazima; broj pozitivnih slučajeva zaražavanja novim varijantama KOVIDA	Potpun odgovor / bez odgovora
10.	Carina Kosova	Spisak uvezene robe na Kosovo u 2022. godini (automobili, pšenica, cveće, ulje)	Bez odgovora

Iskustvo sa institucijama na Kosovu na osnovu odgovora na zahteve za SPI

Institucije u **Crnoj Gori** su prošle godine konačno počele da odgovaraju na BIRN-ove zahteve za SPI. Tokom 2022. godine, novinari BIRN-a su podneli **četiri** zahteva za SPI javnim institucijama u Crnoj Gori.

Samo na **jedan** od ovih zahteva za SPI je u potpunosti odgovoreno, i zahtevani dokument je dostavljen ili obelodanjen (**1 od 4**). Samo **jedan** zahtev je odbijen, a na **dva** nije uopšte odgovoreno.

U tabeli u daljem tekstu navedene su institucije u Crnoj Gori shodno njihovom reagovanju na zahteve za SPI u 2022. godini:

INSTITUCIJA (broj zahteva za SPI):		ZAHTEVANI DOKUMENT:	ODGOVOR:
1.	Ministarstvo vanjskih poslova	Spisak imovine koja je zaplenjena ruskim državljanima u Crnoj Gori u skladu sa sankcijama EU prema Rusiji	Potpun odgovor
2.	Ministarstvo vanjskih poslova	Arbitražni postupci pred međunarodnim sudovima	Bez odgovora
3.	Ministarstvo finansija	Izveštaji o sprovođenju sankcija EU	Bez odgovora
4.	Ministarstvo odbrane	Tehničke pojedinosti o vojnoj pomoći koja je data Ukrajini	Odbijen

Iskustvo sa institucijama u Crnoj Gori na osnovu odgovora na zahteve za SPI

Uprkos promeni uprave u Crnoj Gori u poslednje dve godine, nije došlo do većeg poboljšanja u pogledu pristupa informacijama od javnog značaja. Čak ni Vlada nema jedinstvenu politiku u pogledu zahteva za SPI, budući da neka ministarstva pružaju informacije u zakonskom roku, dok se druga oglašuju o takve zahteve. Sudeći prema mom iskustvu, državne institucije obično zloupotrebljavaju zakon i ne odgovaraju na zahteve za SPI.

Tokom prošle godine, Ministarstvo finansija se dvaput oglašilo o zahteve BIRN-a za SPI i nije uopšte odgovorilo na njih (bilo da su odbijeni ili ne). Povrh toga, kada je od Ministarstva odbrane zatraženo da pruži detalje o crnogorskim vojnim donacijama Ukrajini, ono je tvrdilo da su ti podaci poverljivi, međutim, nakon što je imenovan novi ministar, ti isti podaci su prosleđeni drugim medijima. Ukratko, nove vlasti su otvorenije za zahteve za SPI, ali i dalje ne saraduju sa medijima i NVO kako se to očekivalo.

Samir Kajošević, novinar BIRN-a u Crnoj Gori

BIRN je prošle godine u **Severnoj Makedoniji** podneo **58 zahteva** raznim državnim agencijama, kancelarijama, sudovima, carinskim organima i ministarstvima.

Na većinu zahteva za SPI je u potpunosti odgovoreno (**55%**); njih **15%** je odbijeno dok na preostale zahteve nije uopšte odgovoreno (**30%**). Odbijeni zahtevi su se odnosili na uvoz kanabisa u ovu zemlju. Ni Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vode, a ni Uprava carina nisu pružili pravno obrazloženje za nedostavljanje informacija.

U tabeli u daljem tekstu navedene su institucije kojima su upućeni zahtevi, broj podnetih zahteva, zahtevana dokumenta i zvanični odgovori koji su primljeni:

INSTITUCIJA (broj zahteva za SPI):		ZAHTEVANI DOKUMENT:	ODGOVOR:
1.	Sudovi	Presude, pravnosnažne odluke o izricanju mera, kopije javnih ugovora	Potpun odgovor
2.	Državna komisija za sprečavanje korupcije	Provera imovinskih dokumenata	Potpun odgovor
3.	Kancelarija državnog pravobranioca	Podaci o ukupnom broju predmeta (poslednje tri godine) koji su povučeni zbog nedolaska zastupnika; kopije ugovora / kopije faktura za ugovorene usluge	Potpun odgovor / Odbijeno
4.	Generalni sekretar Vlade	Izveštaji štampanih medija o korišćenju dobijenih sredstava za 2020. godinu; godišnji izveštaj o disciplinskim merama i finansijskoj odgovornosti službenika uprave za 2021. godinu	Bez odgovora / Potpun odgovor
5.	Agencija za upravljanje oduzetom imovinom	Godišnji izveštaji	Bez odgovora
6.	Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vode / Uprava carina	Ukupna količina kanabisa koja je 2021. godine uvezena u Severnu Makedoniju	Odbijen
7.	Politička stranka (VMRO-DPMNE)	Potvrde o plaćenom porezu na imovinu za period 2016–2021. godine	Odbijen

Iskustvo sa institucijama u Severnoj Makedoniji na osnovu odgovora na zahteve za SPI

BIRN je u **Srbiji** 2022. godine podneo **15** zahteva za SPI različitim institucijama, među kojima su Vlada, različita ministarstva, Saobraćajni institut i organi lokalne uprave.

Odgovoreno je na samo **33%** podneta zahteva za SPI. Od njih, samo na **13%**

je odgovoreno u potpunosti, dok je na preostalih **20%** delimično odgovoreno. Nijedan zahtev nije odbijen. Uopšte nije odgovoreno na ukupno **67%** podnetih zahteva.

Kad je reč o zahtevima za SPI, situacija u Srbiji je lošija nego prethodnih godina. Više institucija ne odgovara na zahteve za SPI, a tek nekoliko njih je postupilo shodno odlukama Poverenika za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti da obelodane zahtevana dokumenta (obuhvatajući nekoliko njih koji su dostavili delimične informacije).

Kada je reč o dobijanju zahtevanih javnih dokumenata, u 2022. godini Ministarstvo trgovine je bilo najproblematičnija javna institucija. Oglušilo se o sva tri zahteva koje je u 2022. godini dobilo od BIRN-a (o izvozu oružja).

Kada je od Ministarstva unutrašnjih poslova zatražena dokumentacija o švercerima, ono je samo delimično odgovorilo. Prvi put je BIRN-u odgovorilo da zbog istrage koja je u toku ne može da objavi nikakve informacije o ovom slučaju. Nakon drugog zahteva BIRN-a, Ministarstvo je poslalo potpisan policijski izveštaj koji uopšte nije tražen niti je pomenut u datom zahtevu.

Međutim, zapaža se blago poboljšanje u načinu na koji je Ministarstvo unutrašnjih poslova Srbije postupalo prema zahtevima o beguncima. Godine 2020, Ministarstvo je odbilo BIRN-ove zahteve o tome gde se nalazi osuđeni ratni zločinac i na taj zahtev je odgovorilo tek nakon što mu je srpski Poverenik za informacije od javnog značaja to naložio, dok je 2022. godine odgovorilo na zahtev o istom predmetu, iako sa manjim zakašnjenjem.

I dok je javnost, posebno Beograđani, bila željna da sazna više o projektu Savskog mosta, Vlada i Grad Beograd nisu odgovorili na zahteve za SPI u pogledu dokumentacije u vezi sa tim projektom. Saobraćajni institut i Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture delimično su odgovorili na zahteve, međutim, u njihovim odgovorima nije bio nijedan deo zahtevane dokumentacije. Institut je kratko odgovorio navodeći da se Zakon o slobodi pristupa informacijama ne primenjuje na njega, te da nije u obavezi da BIRN-u dostavi ikakve informacije. Međutim, jeste predložio da isti zahtev bude upućen Gradu Beogradu.

Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture je odgovorilo da je lice koje postupa sa zahtevima za SPI pozitivno na KOVID-19, te da do povratka te osobe na radno mesto, niko drugi ne može da pruži odgovor. BIRN je isti zahtev uputio direktno ministru, međutim, nekoliko pokušaja da dođe do e-adrese službenika za SPI i kancelarije ministra nije urodilo plodom. Ipak, posle izvesnog vremena, službenik za SPI je BIRN-u uzvratio poziv uz reči da čekaju odobrenje iz Kabineta ministra i da još uvek nemaju ništa da objave sve dok ne dobiju odgovor sa vrha. Nakon pritužbe Povereniku za informacije od javnog značaja i gotovo dva protekla meseca od podnošenja prvobitnog zahteva, BIRN je dobio potpunu dokumentaciju od Ministarstva građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture.

Slično tome, Ministarstvo za rad je odgovorilo samo delimično, naprosto dostavljajući odgovor u kome nije bilo ni dela od zahtevane dokumentacije (nepravilnosti koje su inspektori rada otkrili na gradilištu projekta „Beograd na vodi“), s tim da je svoj odgovor poslalo tek nekoliko meseci nakon što je primilo zahtev od BIRN-a.

U tabeli u daljem tekstu navedene su institucije kojima je upućen zahtev, broj upućenih zahteva, zahtevana dokumentacija i zvanično dobijeni odgovori:

INSTITUCIJA (broj zahteva za SPI):		ZAHTEVANA DOKUMENTA:	ODGOVOR:
1.	Ministarstvo unutrašnjih poslova	Broj uhapšenih švercera u Srbiji	Delimičan odgovor
2.	Ministarstvo trgovine	Izvoz srpskog oružja u Ukrajinu u 2022. godini; izvoz oružja u SAD i izvoz oružja privatnoj kompaniji Beatronics Supply	Bez odgovora
3.	Vladina Kancelarija za informacione tehnologije	Zaštita podataka o ličnosti i mehanizmi za zaštitu podataka o ličnosti građana	Bez odgovora
4.	Grad Beograd	Dokumentacija za projekat Savski most.	Bez odgovora

5.	Vlada Srbije	Dokumentacija za projekat Savski most.	Bez odgovora
6.	Saobraćajni institut	Dokumentacija za projekat Savski most.	Delimičan odgovor
7.	Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture	Dokumentacija za projekat Savski most.	Delimičan odgovor
8.	Ministarstvo za rad	Izveštaji i nepravilnosti koje su otkrili inspektori za rad na gradilištu projekta „Beograd na vodi“, obuhvatajući Beogradsku kulu	Delimičan odgovor
9.	Ministarstvo rudarstva i energetike	Spisak kompanija koje su dobile dozvole za istraživanje litijuma	Potpun odgovor
10.	Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave	Zaštita podataka o ličnosti i mehanizmi za zaštitu podataka o ličnosti građana	Potpun odgovor

Iskustvo sa institucijama u **Srbiji** na osnovu odgovora na zahteve za SPI

Nije se mnogo toga promenilo u 2022. godini. Međutim, ako uporedimo poslednje tri godine, moram reći da su 2021. i 2022. godina definitivno bile mnogo bolje u odnosu na 2020. godinu. U 2020. godini smo u Srbiji imali vanredno stanje, pojedine institucije nisu radile, a one koje jesu često su KOVID-19 koristile kao izgovor. Takođe, u 2020. godini, velika većina naših zahteva za SPI se odnosila na KOVID-19, a ta tema je u priličnoj meri bila netransparentna jer su institucije skrivale stvari od javnosti.

Najveći izazov sa kojim sam se u ove tri godine svakodnevno suočavala jeste činjenica da naše institucije vode politiku netransparentnosti. Na primer, ako radim na priči o određenim krivičnim delima, mogu dobiti korisne informacije samo ako je taj konkretan predmet stigao do suda. U suprotnom, ako tužilaštvo to još uvek istražuje, tada od njih neću ništa dobiti. Jasno je da postoje stvari koje mi ne mogu dati jer bi to moglo ugroziti njihovu istragu; međutim, uvek postoje delovi koje bi mogli da obelodane javnosti – ako bi to želeli. Postoje i slučajevi koji su bili u fazi istrage poslednjih 20 godina, i kada od njih zatražite informacije, oni navode: „istraga je u toku“. Mislim da to koriste kao izgovor kad ne žele da obelodane nikakve informacije.

Milica Stojanović, novinar BIRN-a u Srbiji

Poverenici za informacije od javnog značaja i zaštitnici građana

Zakone o slobodnom pristupu informacijama na Zapadnom Balkanu prate i nadgledaju posebno oformljene institucije, kao i domaće i međunarodne organizacije civilnog društva koje nezavisno prate pitanja slobode pristupa informacijama i mere odgovornost institucija.

Prema zakonima o slobodnom pristupu informacijama, kancelarije poverenika za informacije od javnog značaja i zaštitnika građana su uspostavljene kao nezavisni subjekti da pomno prate sprovođenje zakonodavstva, da reaguju na kršenja, da podnose tužbe za kršenja i, što je najvažnije, da pozivaju javne institucije na odgovornost u slučaju kada ne obezbeđuju javnu dostupnost aktuelnih podataka na svojim veb sajtovima.

Kako bi bolje razumeo izazove sa kojima se suočio u 2022. godini, BIRN je sproveo onlajn razgovore sa poverenicima i predstavnicima njihovih kancelarija u Albaniji, Kosovu, Severnoj Makedoniji i sa zaštitnikom građana u Bosni i Hercegovini. Nadležni službenici u Crnoj Gori i Srbiji nisu odgovorili na naše zahteve za obavljanjem razgovora uprkos većem broju telefonskih poziva i prethodnoj dobroj saradnji u vezi sa zahtevima za SPI.

Načelno govoreći, poverenici se i dalje suočavaju sa pritužbama novinara koji ne dobijaju odgovore na svoje zahteve, kao i zbog nepravilnog označavanja dokumenata kao „poverljivih”. Mnoge institucije nastoje da sprovedu odluke ili preporuke iz kancelarija poverenika, ali to uvek ne čine u potpunosti. U nekoliko slučajeva, čak i nakon odluke poverenika da se u potpunosti dostave dokumenta koja je zahtevao BIRN, javne institucije su dostavile samo delimičnu

dokumentaciju (ovim su obuhvaćeni Ministarstvo unutrašnjih poslova Srbije i Ministarstvo za politički sistem i odnose među zajednicama Severne Makedonije). Jedino su u Albaniji institucije u potpunosti dostavile zahtevana dokumenta nakon intervencije poverenika (Državni inspektorat za rad i socijalne službe, Regionalna agencija za životnu sredinu).

Kao i u 2020. i 2021. godini, kancelarije poverenika su nastavile da rade sa veoma ograničenim kapacitetima i resursima (finansijskim, ljudskim i tehnološkim) i često im je trebalo više vremena da efikasno nadgledaju i čuvaju zakon o slobodnom pristupu informacijama. Na primer, u Albaniji je Poverenik napomenuo da su sve javne institucije imenovalе svoje koordinateure za SPI, ali da nemaju kapacitete da ih sve obučе. Na Kosovu, novoimenovani Poverenik je rekao da njihov veoma mali broj zaposlenih često radi i po završetku radnog vremena kako bi obezbedili da se sa odgovorima blagovremeno postupa, kao i to da javne institucije budu odgovorne. Međutim, u Severnoj Makedoniji, Agencija za zaštitu prava slobodnog pristupa informacijama od javnog značaja i dalje čeka na instaliranje i promenu softverskog programa (koji se finansira iz donacije projekta). U Bosni i Hercegovini ne postoji Poverenik, pa je umesto toga Zaštitnik građana čuvar SPI, koji radi sa vrlo ograničenim resursima.

ALBANIJA

Kancelarija poverenika za informacije i zaštitu podataka u Albaniji je u 2022. godini nastavila da prati organe vlasti u skladu sa svojim programima transparentnosti (državne i lokalne uprave) jačanjem uloge koordinatora za slobodu informacija, ažuriranjem njihovih registara zahtevima i odgovorima, razmatranjem pritužbi, sprovođenjem administrativnih ispitivanja, održavanjem saslušanja i davanjem preporuka i donošenjem odluka, između ostalih aktivnosti.

Međutim, u svom godišnjem izveštaju za 2021. godinu, Kancelarija poverenika je navela da „i dalje predstoji dugačak put da se postignu standardi koji su potrebni za garantovanje osnovnih ustavnih prava i sloboda, kao i da javni službenici treba

da poboljšaju svoju učinak u pružanju kvalitetnih usluga”.⁴

U Izveštaju Evropske komisije o napretku Albanije navedeno je da „zakon o slobodnom pristupu informacijama predviđa administrativnu odgovornost javnih službenika koji ne ispunjavaju svoje obaveze, koja se sankcioniše novčanim kaznama, uz mogućnost da Poverenik preduzme disciplinske mere protiv odgovornog lica”.⁵

Kancelarija poverenika je u 2021. godini primila 992 pritužbe na organe javne vlasti zbog „pristupa informacijama ili obelodanjivanja zvaničnih dokumenata”. Ukupno 44 pritužbe su prenete iz 2020. godine, pa je tokom 2021. godine u razmatranju bilo ukupno 1.036 pritužbi.

Međutim, u trenutku sačinjavanja ovog izveštaja, Kancelarija poverenika je tek radila na statistici za 2022. godinu.

Mnoge javne institucije su usvojile program transparentnosti koji je izradila kancelarija poverenika za slobodu pristupa informacijama njihove zemlje i objavile su program na svom veb sajtu. Godine 2020, 239 javnih organa je objavilo svoje programe transparentnosti. Godine 2021, od 374 javnih institucija koje su praćene, 300 organa vlasti je objavilo svoj program transparentnosti. Godine 2022, 374 od 374 organa vlasti je imenovalo koordinateure za postupanje po zahtevima za SPI.

U okviru programa transparentnosti, Kancelarija poverenika stalno prati napredak svakog organa vlasti kako bi se uverila u to da informacije koje se objavljuju na veb sajtovima organa vlasti ispunjavanju utvrđene kriterijume, te da su adekvatne i ažurne.

Kancelarija poverenika je saopštila BIRN-u da je od svih pritužbi podnetih tokom 2021. godine, njih 49 prosleđeno na razmatranje u 2022. godinu.

Na osnovu prošlogodišnjeg praćenja, Kancelarija poverenika je izdala 50 preporuka javnim organima koji nisu pratili program transparentnosti. U 2022.

4 [Izveštaj Poverenika u Albaniji za 2021. godinu](#)

5 [Izveštaj Evropske komisije o napretku Albanije za 2022. godinu](#)

godini, Kancelarija poverenika je sprovela 50 istraga. Njihov cilj nije bio samo da izreknu administrativne sankcije (novčane kazne) službenicima koji nisu omogućili potpuni pristup, već i da rade na povećanju svesti o tome kako mogu da budu transparentniji i proaktivniji.

U 2022. godini situacija koju je pratila Kancelarija poverenika delovala je neznatno poboljšana (na internetu je bio dostupan veći broj programa transparentnosti, imenovano je više koordinatora i objavljeni su registri odgovora i zahteva kako bi se građanima i zainteresovanim licima omogućilo da imaju neposredniji pristup informacijama od javnog značaja. Ipak, predstoji još mnogo posla koji treba obaviti, reči su Elona Hoxhaj, generalnog direktora za pravo na slobodan pristup informacijama.

Kancelarija poverenika je saopštila BIRN-u da radi na predlaganju određenih izmena postojećeg zakonodavstva i da će nastaviti da jača svest među javnim službenicima o značaju slobodnog pristupa informacijama, kao i da podržava organe vlasti da postanu transparentniji i otvoreniji prema javnosti.

BOSNA I HERCEGOVINA

Ombudsman za ljudska prava Bosne i Hercegovine je nezavisna institucija osnovana na podstiče dobro upravljanje i vladavinu prava i ima ovlašćenje da štiti sprovođenje Zakona o slobodnom pristupu informacijama.

Prema Zakonu o slobodnom pristupu informacijama, organi javne vlasti su u obavezi da odgovore na zahteve o slobodnom pristupu informacijama na način i u formi koja je predviđena zakonodavstvom.

Kada fizičko lice podnese pritužbu, Ombudsman evidentira predmet i sprovodi odgovarajuće postupke ako je došlo do povrede, a zatim daje odgovarajuću preporuku datoj javnoj instituciji.

Kada Institucija ombudsmana sprovodi istražne postupke, od obe strane se traži da se izjasne o slučaju koji je naveden u pritužbi. Odluka koju Ombudsman donosi zavisi od datog odgovora i od zapažanje koje su dale obe strane, kao i od

radnji koje je preduzela ili nije preduzela dotična javna institucija.

Kancelarija ombudsmana će objaviti detaljan pregled situacije u svom Godišnjem izveštaju za 2022. godinu, koji joj uvek nije završen.

Ombudsman je u 2022. godini evidentirao ukupno 308 pritužbi na povredu prava na slobodan pristup informacijama – što je najveći broj pritužbi koje su ikada primljene. Ukupno 304 pritužbe su primljene u 2021. godini, dok je u 2020. godini broj primljenih pritužbi iznosio samo 231.

Od ukupnog broja pritužbi primljenih tokom 2022. godine, javnim organima su date preporuke u 76 slučajeva.⁶

Ombudsman je za BIRN rekao da prilikom izdavanja preporuka državnim organima nema mandat niti ovlašćenje da menja ili opoziva ijednu donetu odluku, niti da spreči njeno sprovođenje. On ne može naložiti nijednom organu da dostavi informacije koje se zahtevaju prema zakonodavstvu o SPI, već može samo da dâ preporuku u tom smislu.

Pritužbe koje je primio u periodu od januara do decembra 2022. godine odnosile su se na državne organe na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini. Ombudsman je naveo da se glavni razlozi koji se navode u pritužbama svode na nedonošenje odluka, neobezbeđivanje mogućnosti pravnih lekova, neefikasne odgovore inspeksijskih organa, kao i na nepostupanje nadležnih organa u zakonskim rokovima prilikom odlučivanja po zahtevima podnosilaca zahteva.

Ombudsman još od 2020. godine⁷ izražava istu zabrinutost da, iako su svi organi javne vlasti u obavezi da objave Vodič za slobodan pristup informacijama i da imaju Indeks registra informacija, oni nisu objavili nova dokumenta na svojim veb sajtovima kako bi ih učinili dostupnim javnosti niti su na svojim sajtovima ažurirali postojeće informacije. Načelno govoreći, organi javne vlasti u Bosni i Hercegovini ne objavljuju redovno informacije koje prema zakonu treba da učine javno dostupnim. Ne objavljuju redovno indeks registra informacija, ažuriranja

6 BIRN je preliminarne podatke dobio neposredno od Institucije ombudsmana

7 [Godišnji izveštaj Institucije ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine za 2020. godinu](#)

u pogledu promena u nadležnosti, radnji i drugih okolnosti koje utiču na spisak informacija koje redovno treba objavljivati kako bi bile stavljene na raspolaganje javnosti. Većina javnih organa zakonodavnim telima i Instituciji ombudsmana ne dostavljaju statističke podatke o zahtevima za slobodan pristup informacijama kako se to zahteva u skladu sa zakonom.

U svom izveštaju o napretku za 2022. godinu⁸ Evropska komisija je navela da „uživanje prava na slobodan pristup informacijama od javnog značaja ostaje kontradiktorno“, pozivajući se na razlike između onoga što je napisano u zakonodavstvu i načina na koji se on sprovodi. Zakonske odredbe o zaštiti podataka i o slobodnom pristupu informacijama i dalje se tumače na način kojim se štite privatni, a ne javni interesi, zakonodavnom okviru i dalje nedostaju delotvorni institucionalni mehanizmi za nadzor nad sprovođenjem zakona ili nad sankcionisanjem kršenja, a zakonodavstvo treba da bude usklađeno sa međunarodnim i evropskim standardima, kako navodi Evropska komisija.

KOSOVO

U junu 2021. godine, Kosovo je konačno imenovalo Poverenika za informacije od javnog značaja. Sa radom je otpočela i Agencija za zaštitu podataka i slobodan pristup informacijama, koja je počela da dobija pritužbe na slobodu javnog pristupa informacijama.

Nakon ratifikacije Zakona o pristupu javnim dokumentima⁹, Agencija za zaštitu podataka i slobodan pristup informacijama je dobila ovlašćenje da obezbedi sprovođenje Zakona o pristupu javnim dokumentima i Zakona o zaštiti podataka o ličnosti u cilju zaštite osnovnih prava i sloboda građana u vezi sa obradom podataka o ličnosti, kao i garantovanja pristupa javnim dokumentima.

Poverenik za informacije od javnog značaja odgovoran je za sprovođenje Zakona o zaštiti podataka o ličnosti i Zakona o pristupu javnim dokumentima, koji uređuju postupke po pritužbama na javnu upravu.

8 [Izveštaj Evropske komisije o napretku Bosne i Hercegovine u 2022. godini](#)

9 [ZAKON_BR_06_L-081_O_PRISTUPU_JAVNIM_DOKUMENTIMA.pdf \(rks-gov.net\)](#)

Ranije je Zaštitnik građana pomagao javnosti u ostvarivanju njihovog prava na slobodan pristup javnim dokumentima na osnovu ustavnih odredaba.¹⁰ U 2021. godini, Zaštitnik građana je primio 44 pritužbe u vezi sa pristupom javnim dokumentima. U 2020. godini primljene su ukupno 62.

Sve pritužbe koje je primio Zaštitnik građana odnosile su se na nereagovanje javnih organa na upućene zahteve ili na njihovo odbijanje ovih zahteva.

Poverenik Agencije za slobodan pristup informacijama i za privatnost je u 2021. i 2022. godini primio mnogo više pritužbi na mogućnost pristupa javnim dokumentima nego što ih je ranije dobijao Zaštitnik građana.

Ova Agencija je prenela BIRN-u da je u vremenskom periodu od juna do decembra 2021. godine primila sledeći broj pritužbi:

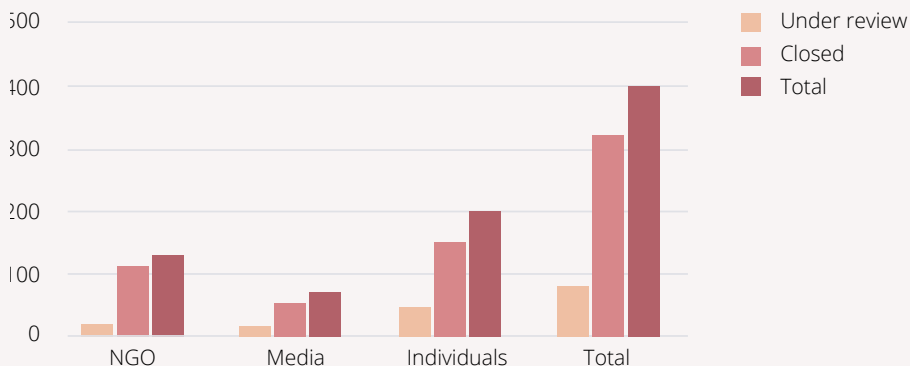
Primljeno pritužbi	146
Nezaključene / i dalje se razmatraju	25
Zaključene	121

Broj pritužbi koje je primio Poverenik u 2021. godini

S obzirom na to da je Poverenik imenovan u junu 2021. godine, do kraja te godine nisu izrečene nikakve novčane kazne. Kao što se može videti u prethodnoj tabeli, od ukupno primljenih 146 pritužbi, 121 predmet je zaključen i omogućen je potpuni pristup zahtevanim dokumentima. Samo 25 predmeta je ostalo nezaključeno ili se i dalje razmatra od strane Poverenika. BIRN će nastaviti da prati napredak Poverenika u pogledu pristupa javnim dokumentima najrazličitijih institucija na Kosovu.

Godine 2022. broj pritužbi se drastično povećao (za 196%). Do kraja novembra 2022. godine, primljeno je ukupno 383 pritužbi od NVO, predstavnika medija i fizičkih lica. Od ukupnog broja pritužbi, njih 87 se i dalje preispituju, dok je preostalih 296 zaključeno (uz odluku). Izrečene su četiri novčane kazne.

10 [Zakon br. 05 L-019 o Zaštitniku građana – Instituciji Ombudsmana \(oik-rks.org\)](#)

Pritužbe koje je primio Poverenik (januar–decembar 2022)

Poverenik je saopštio BIRN-u da u 80% predmeta, javne institucije dozvoljavaju potpuni pristup javnim dokumentima i obično ne pružaju valjano pravno obrazloženje za svoje odbijanje ili uskraćivanje odgovora. Poverenik je, takođe, predložio da postojeći zakon bude izmenjen i da se skрати zakonski rok za donošenje rešenja. Poverenik zastupa mišljenje da informacije od javnog značaja treba da budu dostupne na internetu, međutim, da je potrebna politička volja kako bi se to i ostvarilo.

Evropska komisija je u svom izveštaju o napretku Kosova navela da uprkos ograničenim ljudskim resursima „Agencija [za zaštitu podataka i pristup informacijama] nastavlja da obrađuje pritužbe na pristup javnim dokumentima i o zaštiti podataka na nezavisan i efikasan način”.¹¹

CRNA GORA

Agencija za zaštitu podataka o ličnosti i slobodan pristup informacijama jeste nadzornik sprovođenja Zakona o slobodnom pristupu informacija od javnog značaja u Crnoj Gori. Agencija ima ulogu nadzornog organa kako je predviđeno Zakonom o zaštiti podataka o ličnosti i autonomna je i nezavisna. Posедуje status

11 [Izveštaj Evropske komisije o napretku Kosova u 2022. godini](#)

pravnog lica.¹²

Prema Izveštaju Evropske komisije o napretku za 2022. godinu, „poverljivost informacija uspostavljena od strane javnih institucija i njihovo prikrivanje od javnosti i dalje su problem“ u Crnoj Gori.¹³

Prema istom izveštaju, Parlament tek treba da usvoji izmene i dopune Zakona o slobodnom pristupu informacijama, koje imaju za cilj da povećaju transparentnost u radu javnih organa i da građanima Crne Gore omoguće lakši pristup informacijama. U oktobru 2021. godine usvojene su zakonske izmene koje omogućavaju izricanje novčanih kazni ukoliko pristup informacijama nije odobren na odgovarajući način. Međutim, zakon od tada nije u potpunosti primenjen u smislu izricanja novčanih kazni ako pristup nije pravilno odobren.

Vlada je u decembru 2021. godine predložila nacrt izmena i dopuna Zakona o pristupu informacijama, ali on čeka usvajanje u Skupštini. Formirana je radna grupa za izradu smernica za proaktivno objavljivanje informacija na veb sajtovima javnih institucija. Ovi koraci bi trebalo da trasiraju put povećanoj transparentnosti i odgovornosti javnih organa prema građanima Crne Gore. U 2021. godini podneto je 5.285 pritužbi na slobodan pristup informacijama (u 2020. godini bilo ih je 4.328), a 351 pritužbu (8,57%) Agencija za zaštitu podataka o ličnosti je odbacila kao neosnovane, dok je njih 4.095 razmotreno.

BIRN je više puta pokušao da stupi u kontakt sa Agencijom za zaštitu podataka o ličnosti, ali nije dobio odgovor o broju primljenih pritužbi tokom 2022. godine. Na njihovom veb sajtu nema ažurnih informacija, nema nikakvog godišnjeg izveštaja u niti aktuelnih podataka.

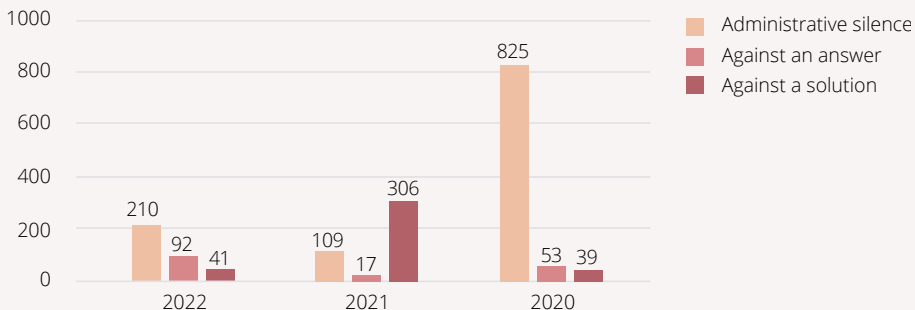
SEVERNA MAKEDONIJA

Agencija za zaštitu prava na slobodan pristup informacijama od javnog značaja jeste čuvar Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja u

12 [Agencija za zaštitu podataka o ličnosti i slobodan pristup informacijama \(azlp.me\)](https://azlp.me)

13 [Izveštaj Evropske komisije o napretku Crne Gore u 2022. godini](#)

Severnoj Makedoniji. U 2022. godini, Agencija je neočekivano primila samo 343 pritužbe, za trećinu manje nego u prethodne dve godine, a većina njih se odnosila na netačne odgovore na zahteve (210); pojedine su se odnosile na odsustvo odgovora na upućene zahteve (92), dok se 41 odnosila na odbijanje zahteva.¹⁴

Pritužbe koje je primio Poverenik u Severnoj Makedoniji

Na osnovu preliminarnih podataka koje je BIRN dobio od Poverenika, najveći broj pritužbi su podnela pravna lica, na primer, udruženja građana i fondacije (195), dok su 148 pritužbi podnela fizička lica.

Međutim, u 2021. godini broj pritužbi je bio znatno veći, čak veći i od prethodne godine (2020). Agencija za zaštitu prava na slobodan pristup informacijama od javnog značaja primila je 798 pritužbi u 2021. godini, od kojih je 608 pretežno poticalo od organizacija civilnog društva, dok su 190 pritužbi podnela fizička lica.

Od ukupno 343 pritužbi koje su primljene tokom 2022. godine, 210 pritužbi (ili 61%) podneto je zbog odsustva odgovora na upućene zahteve, što i dalje predstavlja veliki problem na koji aktivno treba ukazivati budući da to nije dozvoljeno prema ustavu niti zakonima ove zemlje.

Kad je reč o organima javne vlasti u odnosu na koje su primljene pritužbe, Agencija je navela da je većina pritužbi (16) podneta protiv Ministarstva zdravlja.

14 Preliminarni podaci koje je BIRN dobio od Poverenika

Kad je reč o opštinskom nivou uprave, najviše prigovora je upućeno na račun opštine Ohrid. Agencija još uvek nije postupila po 25 rešenja jer su tužiocu uložili drugu žalbu. Protiv službenih lica koja ne postupe po rešenjima Agencije pokreće se prekršajni postupak. U predstojećem godišnjem izveštaju Agencije za 2022. godinu naći će se konkretnije pojedinosti o institucijama koje su bile predmet pritužbi.

U 2022. godini, nije bilo zakonskih izmena Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja.

SRBIJA

Čuvar Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja u Srbija jeste Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti. Od svih šest zemalja Zapadnog Balkana, Srbija je jedina u proteklih godinu dana izmenila Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja. Međutim, ovim izmenama javne institucije nisu „primorane“ da postanu transparentnije.

Izmene, koje imaju za cilj da bolje uredi slobodan pristup informacijama od javnog značaja, trebalo bi da omoguće lakše, brže i delotvornije ostvarivanje ovog prava, a da pritom spreče svaku njegovu zloupotrebu.¹⁵

Nadležnosti Poverenika za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti podeljene su u dve oblasti: zaštita prava na slobodu pristupa informacijama od javnog značaja, u skladu sa tim zakonom, i zaštita podataka o ličnosti i nadzor nad sprovođenjem Zakona o zaštiti podataka o ličnosti.¹⁶

Izmenama zakona takođe su značajno proširena ovlašćenja Poverenika, omogućavajući mu da podnosi zahteve za pokretanje prekršajnih postupaka i izdavanje prekršajnog naloga za kršenja zakona. Takođe je povećan i broj organa koji podležu zakonskim obavezama; detaljnije je regulisan postupak za zahtevanje poverljivih informacija i odlučeno je o novom sadržaju obaveznih

15 [Godišnji izveštaj Poverenika za 2021. godinu](#)

16 [Godišnji izveštaj Poverenika za 2020. godinu](#)

biltena o radu organa vlasti. Očekuje se da efekti ovih izmena počnu da dolaze do izražaja tokom ove godine.

Međutim, u Srbiji je i dalje uobičajena praksa da u velikom broju slučajeva organi vlasti postupaju po zahtevu za informacijama i dostavljaju takve informacije tek nakon što podnosilac zahteva podnese pritužbu Povereniku i nakon što Poverenik tu pritužbu dostavi dotičnom organu na izjašnjanje. To dovodi do obustave žalbenog postupka, ali istovremeno dovodi do nepotrebnog naknadnog praćenja od strane onih koji traže informacije i nepotrebnog korišćenja javnih resursa i vremena osoblja u Kancelariji poverenika za rešavanje pritužbi. Praksa davanja informacija tek po saznanju za pritužbu ukazuje na to da nije bilo nikakvih konkretnih razloga za nepostupanje po podnetim zahtevima, te da se odugovlačenje postupka moglo izbeći.

Prema Godišnjem izveštaju Poverenika za 2021. godinu, Poverenik je primio ukupno 7.244 predmeta koji su se odnosili na slobodan pristup informacijama od javnog značaja (u odnosu na 5.201 slučaj u 2020. godine), 3.366 predmeta koji su se odnosili na zaštitu podataka o ličnosti (u odnosu na 2.952 u 2020. godini) i ukupno 1.611 predmeta koji su se odnosili na obe oblasti (u poređenju sa 1.065 u 2020. godini). Primljeno je ukupno 12.221 predmeta, za 3.003 više nego u 2020. godini. U međuvremenu, ukupno je 12.210 predmeta rešeno u 2021. godini, za 2.713 predmeta više nego u 2020. godini.

BIRN za 2022. godinu nije mogao da pribavi nikakve preliminarne podatke iz Kancelarije poverenika, budući da ona nije odgovorila na pozive, a njen godišnji izveštaj za 2022. godinu tek treba da bude objavljen.

Partnerstvo za otvorenu upravu

Partnerstvo za otvorenu upravu (PZOU), multilateralna inicijativa sa sedištem u SAD koja podstiče otvorenu upravu, više puta je istakla da je politička volja ključni faktor za donošenje zakona o slobodnom pristupu informacijama na Zapadnom Balkanu.

Kako bi ocenio otvorenost vlasti u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Severnoj Makedoniji i Srbiji i njihovu usklađenost sa PZOU-om, BIRN je analizirao njihove akcione planove i izveštaje o samoproceni po tom pitanju.

PZOU ima za cilj da obezbedi preduzimanje konkretnih obaveza od strane nacionalnih i podnacionalnih organa vlasti u podsticanju otvorene uprave, osnaživanja građana, borbi protiv korupcije i iskorišćavanju novih tehnologija radi jačanja uprave.

Kroz PZOU, državni organi treba da rade zajedno sa civilnim društvom na zajedničkoj izradi dvogodišnjih akcionih planova sa konkretnim koracima i obavezama, u vezi sa širokim spektrom pitanja. Zatim, u sklopu svog akcionog plana, treba da odluče o reformama koje bi mogle da donesu stvarne rezultate. Što je još važnije, pre samog okončanja akcionog plana, PZOU ima Nezavisni mehanizam za izveštavanje (IRM), koji prati sve akcione planove kroz njihove dvogodišnje cikluse u cilju merenja napretka u ispunjavanju postavljenih obaveza.

Za ciklus izveštavanja u periodu 2020–2022. godine, jedino su Albanija, Severna Makedonija i Srbija objavile svoje nacionalne akcione planove. Bosna i Hercegovina nije objavila svoj izveštaj o samoproceni na kraju ciklusa za poslednji nacionalni akcioni plan (za period 2018–2021). Samo je Crna Gora do sada objavila svoj izveštaj o samoproceni na kraju ciklusa (u januaru 2022. godine).

Kosovo je jedina zemlja iz regiona koja se još uvek nije pridružila ovoj inicijativi, iako postoji nada da će se i ta zemlja pridružiti. Na veb sajtu Inicijative Partnerstva za otvorenu upravu Kosova se navodi da je u junu 2021. godine Vlada Kosova ponovo donela odluku da pokrene inicijativu za članstvo u PZOU¹⁷. U oktobru 2021. godine, Kosovo je uspostavilo Nacionalni koordinacioni komitet koji će voditi proces članstva za pridruživanje PZOU¹⁸. Ministarstvo za lokalnu samoupravu Kosova je imenovano da koordiniše i podstiče nacionalnu inicijativu.

Nacionalni akcioni plan **Albanije za 2020–2022.** godinu je peti akcioni plan ove zemlje u sklopu PZOU. Sadrži devet obaveza koje imaju za cilj da se formulišu planovi integriteta, registar stvarnog vlasništva, poboljša i digitalizuje pružanje javnih usluga, objave otvoreni podaci, prošire mere koje obezbeđuju pristup pravdi i sprovede budžetska transparentnost i transparentnost državne imovine i prihoda.

Prema PZOU, u procesu izrade akcionog plana Albanije za period 2020–2022. godine uočeno je stalno odsustvo formula ili prostora da vlada i civilno društvo zajednički nadgledaju razvojni proces, postavljaju prioritete i biraju konačne obaveze.¹⁹

Albanija je navela nekoliko oblasti na kojima je zasnivala svoje obaveze u okviru svog petog nacionalnog akcionog plana (2020–2022):²⁰ **borba protiv korupcije** (Ministarstvo pravde i Ministarstvo finansija i privrede); **digitalna uprava** (Nacionalna agencija za informaciono društvo, Agencija za pružanje integrisanih usluga Albanije); **pristup pravosuđu** (Ministarstvo pravde) i **fiskalna transparentnost** (Ministarstvo finansija i privrede). Još uvek nije objavila svoj šesti nacionalni akcioni plan.

Međutim, prema Nezavisnom mehanizmu za izveštavanje (IRM) PZOU-a, u

17 [Home – Inicijativa Partnerstva za otvorenu upravu Kosova](#)

18 [Uspostavljanje Nacionalnog koordinacionog komiteta u sklopu Partnerstva za otvorenu upravu – Ministarstvo za lokalnu samoupravu Kosova](#)

19 [Pregled Akcionog plana Albanije za 2020–2022. godinu](#)

20 [Nacionalni Akcioni plan Albanije za 2020–2022. godinu](#)

njegovom pregledu akcionog plana za IRM, „obaveze u akcionom planu za 2020–2022. godinu u velikoj meri su preslikane iz već postojećih Vladinih inicijativa i strategija, a ne proizilaze iz prioriteta utvrđenih kroz angažovanje sa civilnim društvom i građanima. Osim toga, budući da se obavezama nastavljaju prethodno planirane ili tekuće reforme, neke prekretnice su već sprovedene i pre nego što su počele konsultacije o akcionom planu“.

Prema pregledu IRM-a, ostaje nejasno da li su postavljene obaveze Albanije usmerene na nastavak tekuće prakse u skladu sa postojećim zakonodavstvom, zahtevima ili politikama. Do kraja 2022. godine, Vlada Albanija je, takođe, trebalo da PZOU dostavi samoprocenu ispunjenih obaveza i načina na koji su one ocenjene. Do sada to nije učinjeno.

Složena institucionalna struktura i politički sistem **Bosne i Hercegovine** uticali su na njen angažman u PZOU od 2014. godine. Konačno je razvila svoj drugi akcioni plan za vremenski period 2022–2024. godine.

Novi akcioni plan obuhvata načela transparentnosti, borbe protiv korupcije, osnaživanja građana i korišćenja prednosti novih tehnologija kako bi se svim organima javne vlasti omogućilo da postanu efikasniji i odgovorniji i stvorile pretpostavke za efikasnije i inovativnije upravljanje javnim resursima.²¹

Iako se akcionim planom Bosna i Hercegovina obavezuje da poboljša transparentnost i dostupnost podataka o nabavkama, neophodne su mere za jačanje nadzora i sankcije za sprečavanje i hvatanje u koštac sa korupcijom u javnim nabavkama.

Bosna i Hercegovina je na kraju uradila svoj prvi izveštaj o samoproceni (2019–2021). Na osnovu izveštaja, javne institucije su delimično ispunile neke od obaveza, iako uz brojne tehničke poteškoće. U proceni je, međutim, navedeno da preostaju problemi u smislu jačanja institucionalnog integriteta, efikasnijeg upravljanja javnim resursima, unapređenja javnih usluga kroz primenu otvorenosti podataka, povećanje transparentnosti institucija i poboljšanje saradnje i veće uključenosti civilnog društva u izradi politika.

21 [Akcioni plan Bosne i Hercegovine za 2022–2024. godinu, Partnerstvo za otvorenu upravu](#)

Prema izveštaju IRM-a, Savet ministara Bosne i Hercegovine i dalje izražava spremnost da podrži i podstiče mere koje će dovesti do proaktivnijeg objavljivanja informacija na veb sajtovima institucija i ispunjavanja standarda proaktivne transparentnosti, otvorenosti podataka u oblasti statistike i javnih nabavki, izgradnji veb platforme za izradu planova institucionalnog integriteta Bosne i Hercegovine, stavljanja budžeta na raspolaganje javnosti objavljivanjem na internetu i uspostavljanje efikasnih mehanizama saradnje sa civilnim društvom.²²

Bosna i Hercegovina je u januaru 2023. godine objavila svoj drugi nacionalni Akcioni plan (2022–2024) uz navođenje deset obaveza. Ove obaveze se odnose na **otvorenost podataka** (razvoj ekosistema, dostupnost i korišćenje statističkih podataka), **borbu protiv korupcije i integritet** (proaktivna transparentnost, otvorenost podataka o javnim nabavkama; uspostavljanje e-platforme za borbu protiv korupcije; digitalizacija planova integriteta i registara rizika) i **fiskalnu otvorenost** (unapređenje budžetske transparentnosti), **građanski prostor** (transparentnost medija) i **rodnu ravnopravnost** (transparentnost informacija o rodnoj ravnopravnosti)²³.

Crna Gora je upravo objavila svoj novi nacionalni Akcioni plan za period 2023–2024. godine i postavila 20 novih obaveza u područjima učešća javnosti, otvorenosti podataka, pristupa informacijama, zaštite uzbuđivača, fiskalne transparentnosti i otvorene uprave na lokalnom nivou.²⁴

Međutim, u privremenom izveštaju Nezavisnog mehanizma za izveštavanje o napretku Crne Gore za vremenski period 2018–2021. godine navedeno je da je zemlja imala samo ograničen uspeh u sprovođenju preuzetih obaveza. Sprovođenje pet obaveza bilo je ograničenog karaktera, a ostale nisu ni započete.

Iako su drugim Akcionim planom ove zemlje (2018–2021) bile obuhvaćene aktivnosti koje se odnose na učešće javnosti na internetu, pristup informacijama i budžetsku transparentnost koje su posedovale potencijal da ostvare uticaj,

22 [Procena Akcionog plana Bosne i Hercegovine za period 2019–2021.](#) godine

23 [Akcioni plan Bosne i Hercegovine za period 2022–2024.](#) godine

24 [Nacionalni Akcioni plan Crne Gore za period 2023–2024.](#) godine

njihovim ograničenim sprovođenjem sprečeno je postizanje zapaženih rezultata ili promena u praksi otvorenog upravljanja.²⁵

Prema izveštaju IRM-a za Akcioni plan za period 2018–2021, ovim drugim Akcionim planom okončan je produženi period neaktivnosti PZOU u ovoj zemlji. Plan se bavio budžetskom transparentnošću, učešćem javnosti i elektronskim uslugama. Većina obaveza proizilazi iz tekuće reforme javne uprave u zemlji i procesa pristupanja EU. U narednom periodu, Crna Gora bi trebalo da koristi proces PZOU radi unapređenja dugoročnih strateških ciljeva i jačanja transparentnosti u javnoj potrošnji, pristupa informacijama i alate za učešće javnosti, navodi IRM.²⁶

Novi nacionalni Akcioni plan **Severne Makedonije** (2021–2023) sadrži 40 obaveza.²⁷ Peti Akcioni plan sadrži veoma širok spektar obaveza koje se odnose na borbu protiv korupcije, pristup pravosuđu, pružanje javnih usluga, otvorenost pravosuđa, otvorenost parlamenta, javne nabavke, stvarno vlasništvo, pristup informacijama, otvorenost podataka, životnu sredinu i klimatske promene.

Prema izveštaju o preispitivanju IRM-a četvrtog Akcionog plana (2018–2020), od 23 obaveze, njih 12 je bilo u znaku „značajnog” sprovođenja, dok su četiri označene kao „potpuno izvršene”. Poređenja radi, u trećem Akcionom planu (2016–2018), od ukupno 33 obaveze, njih pet je bilo potpuno izvršeno, a 13 je bilo izvršeno u značajnoj meri.²⁸

Zbog velikog obima petog Akcionog plana (2021–2023) potrebna je bliska saradnja između javnih institucija i civilnog društva kako bi se postigli dobri rezultati, navodi se u izveštaju o preispitivanju IRM-a.²⁹

Međutim, IRM je naveo da se preciziraju konkretniji koraci koje treba preduzeti i konkretniji ishodi iz procesa sprovođenja. Da bi se u potpunosti sprovele postavljene obaveze, grupe civilnog društva su u izveštaju IRM-a navele da su

25 [Nacionalni Akcioni plan Crne Gore za period 2023–2024. godine](#)

26 [Nezavisni mehanizam za izveštavanje, Crna Gora 2018–2020. godine](#)

27 [Nacionalni Akcioni plan Severne Makedonije za period 2021–2023. godine](#)

28 [Nezavisni mehanizam za izveštavanje Severne Makedonije za period 2018–2020. godine](#)

29 [Nezavisni mehanizam za izveštavanje Severne Makedonije za period 2018–2020. godine](#)

javnim institucijama možda potrebni dodatni ljudski i finansijski resursi (pet tema u akcionom planu jesu: usredsređenost na transparentnost, borba protiv korupcije, pružanje javnih usluga, pristup pravosuđu i delovanje u domenu životne sredine i klimatskih promena).

Severna Makedonija još uvek nije objavila svoj izveštaj o samoproceni.

Četvrti nacionalni Akcioni plan **Srbije** (2020–2022) bavio se politikama u različitim oblastima (izgradnja kapaciteta, učešće javnosti, prirodni resursi, pružanje javnih usluga, borba protiv korupcije i integritet, kao i e-uprava), a obaveze preuzete u njemu imaju za cilj bolje informisanje i angažovanje javnosti u gorućim nacionalnim pitanjima.³⁰ Akcioni plan (2020-2022) je sadržao 12 obaveza koje su bile usmerene na omogućavanje boljeg praćenja izrade politika i učešća javnosti u njihovoj izradi, kao i unapređenje pristupa informacijama i javne odgovornosti.

Međutim, PZOU je izrazilo svoju zabrinutost činjenicom da je celokupna ambicija akcionog plana niska, kada se uporedi sa prethodnim planovima. IRM je preporučio jačanje budućih akcionih planova kroz obuhvatanje temeljnijih prekretnica koje efektivno utiču jedne na druge radi postizanja navedenih ciljeva. Takođe je preporučio prikladnije integrisanje državnih službenika na višim pozicijama u celovitom procesu zemlje u PZOU kako bi odabrani prioriteti bili bolje integrisani sa prioritetima vlade i bili detaljnije obrađeni.

Pored toga, u izveštaju o preispitivanju IRM-a se navodi da „u celini gledano, akcioni plan ne sadrži politike u novim oblastima i preuzima više od pet tema iz prethodnog akcionog plana, obuhvatajući pristup informacijama, građansko učešće, životnu sredinu i klimu, javne nabavke i pružanje javnih usluga”.³¹

Uopšteno govoreći, svih pet zemalja se bore da u potpunosti sprovedu svoje utvrđene obaveze. Nastavljaju da postavljaju zahtevne obaveze, sa ne tako jasnim zadacima za sprovođenje ili tačkama delovanja. Da bi se obaveze ispunile, svaka zemlja treba da imenuje manje timove (multifunkcionalne timove iz najviše dve institucije na državnom nivou) i da obezbedi blagovremeno podnošenje

30 [Preispitivanje Akcionog plana Srbije za period 2020-2022. godine](#)

31 [Nezavisni mehanizam za izveštavanje: preispitivanje Akcionog plana Srbije za period 2020–2022. godine](#)

izveštaja o samoproceni zemlje i narednih akcionih planova. Poznato je da zemlje Zapadnog Balkana, a posebno Bosna i Hercegovina, reaguju sa zakašnjenjem.

Zaključak

Kad je reč o transparentnosti, zakoni o slobodnom pristupu informacijama na Zapadnom Balkanu imaju tendenciju da nazaduju. Čini se da su planirane zakonske reforme zakona o SPI osmišljene tako da novinarima onemogućuje da organe vlasti pozovu na odgovornost.

Kada je u pitanju sprovođenje zakonodavstva o SPI, beleži se značajan pad u svim zemljama Zapadnog Balkana. Međunarodne medijske organizacije i stručnjaci i dalje ih kritikuju zbog nedostatka političke volje kad je reč o sprovođenju zakona o SPI i obelodanjivanju javnih dokumenata.

Na osnovu godišnjih preporuka iz izveštaja Evropske komisije o napretku i stručnjaka za SPI, zakoni o SPI su više puta izmenjeni i dopunjeni i postojala je nada da će novim izmenama institucije postati transparentnije. Međutim, u Bosni i Hercegovini, o novim izmenama i dopunama zakonodavstva se razgovaralo „iza zatvorenih vrata“, a ispostavilo se da se njima štite privatni, a ne javni interesi. Izmenama je skraćen zakonski rok za dobijanje zvaničnog odgovora od javne institucije nakon što joj zahtev za SPI bude upućen, i to sa 15 na 8 radnih dana.

Izmenama zakona u Bosni i Hercegovini takođe se davala prednost odbijanju zahteva za SPI, a ne podsticanju transparentnosti. Bosanskohercegovački novinari i medijski stručnjaci upozoravaju da bi se izmenama zakona zapravo moglo vratiti na staro u pogledu slobodnog pristupa informacijama u ovoj zemlji. Pozitivna strana novog zakona je u tome što poziva na izradu jedinstvene baze podataka koja bi služila kao registar javnih informacija, kao i to što zahteva da svaka državna institucija ima službenika za komunikacije koji bi bio odgovoran isključivo za SPI.

Novim zakonskim izmenama i dopunama u Srbiji je ojačana uloga Poverenika kome je omogućeno da izriče novčane kazne za neodgovaranje na zahteve za SPI. Mnoge javne institucije su do sada radije birale da ne odgovore na zahteve za SPI,

a odgovarale bi jedino onda kada dobiju obaveštenje od Poverenika, iako i tada često samo delimično. Međutim, ostaje nejasno hoće li se novčanim kaznama poboljšati stepen reagovanja javnih institucija.

Uopšteno govoreći, uspostavljeni mehanizmi za praćenje, kancelarije poverenika i zaštitnika građana, i dalje se bave velikim brojem pritužbi i nastavljaju da jure organe javne vlasti da odgovaraju na upućene zahteve i da povećavaju svest ovih organa o njihovim zakonskim obavezama u pogledu slobode informacija. Međutim, novinari i predstavnici medija suočavaju se sa postavljenim rokovima za realizaciju svog posla i ne mogu dugo da čekaju kako bi institucije ispunile svoje zakonske obaveze i omogućile im potpuni pristup sopstvenim javnim evidencijama.

Kada je reč o novinarima BIRN-a, tokom 2022. godine bilo je još manje odgovora na njihove zahteve za slobodan pristup informacijama od javnog značaja nego u 2020. i 2021. Naime, u 2020. godini u potpunosti je odgovoreno na **40%** BIRN-ovih zahteva. U 2021. godini, na njih **57%** dok je tokom prethodne, 2022. godine, **na samo 36% zahteva BIRN-a u potpunosti odgovoreno**. Situacija je slična i ako pogledamo na neodgovorene zahteve: od 45% u 2020. i 31% u 2021 - do 57% u prethodnoj godini.

Sve javne institucije koje su u 2022. godini primile zahtev za SPI od BIRN-a, praćene su na osnovu odgovora koji su dostavile, vremena potrebnog za odgovor (da li su ispunile zakonski rok) i činjenice da li se komunikacija odvijala elektronski (znatno brže) ili je nalagala slanje papirnog dokumenta redovnom poštom (ili svojeručni potpis od lica koje zahteva informacije).

Pojedine institucije su zaista omogućile potpuni pristup po osnovu nekoliko zahteva, ali te iste institucije nisu uopšte odgovorile povodom nekih drugih zahteva. Na primer, kada je BIRN od Ministarstva finansija, rada i transfera na Kosovu zatražio potpune spiskove službene opreme koju bivši ministar kabineta i bivši zamenik ministra nisu vratili, kao i kompletan spisak raspodele novčane stimulacije od 100 evra koju je davala Vlada Kosova, na sve ove zahteve je odgovoreno u potpunosti. Međutim, na zahtev da dostavi pojedinosti o bruto zaradama zaposlenih koji zaradu dobijaju iz državnog budžeta, isto ministarstvo

je odgovorilo samo uz dostavljanje delimičnih informacija. Kada su se zahtevi odnosili na pitanja od izrazitog javnog značaja, kao što su pojednosto o zaradama nastavnika koji nisu na zvaničnom platnom spisku ili pojednosto o paketu za ekonomski oporavak usled KOVIDA-19 ili o budžetskim sredstvima koja su preraspodeljena za upravljanje KOVIDOM-19, ovo ministarstvo nije dostavljalo nikakav odgovor.

Slično tome, Ministarstvo zdravlja Kosova je dostavilo potpune odgovore na nekoliko zahteva (spisak nevracene službene opreme bivšeg ministra kabineta; ugovor o vakcini; fakture tima iz ministarstva za službeno putovanje), ali nije odgovorilo na druge zahteve (postupci na graničnim mestima koji su u vezi sa vakcinama, slučajevi nove varijante virusa, Omikrona, koji izaziva KOVID-19 i broj lekara koji su preraspoređeni u Opštinski medicinski centar).

Ministarstvo unutrašnjih poslova u Srbija samo je delimično odgovorilo (na dva od tri zahteva). Kada je BIRN od Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije zatražio evidencije o švercerima i njihovom hapšenju, ono je samo dostavilo potpisani dokument koji nije tražen, uz reči da zbog istrage koja je u toku ne može da odgovori na dobijen zahtev. Međutim, zabeleženo je jedno blago poboljšanje: BIRN je od Ministarstva unutrašnjih poslova dobio potpune informacije o traženom ratnom zločincu. Godine 2020, ono je u nekoliko navrata odbilo BIRN-ov zahtev, a na njega je odgovorilo tek po nalogu Poverenika. Nadamo se da ovo znači da se Ministarstvo unutrašnjih poslova više neće pozivati na razloge privatnosti ili poverljivosti u slučajevima kad ne obelodanjuje informacije o navodnim ili osuđenim ratnim zločincima.

I u Severnoj Makedoniji je slična situacija u pogledu zahteva za SPI. Generalni sekretar Vlade Severne Makedonije, na zahtev BIRN-a da dostavi spisak lica koja su imala ugovor sa Vladom u 2022. godini, blagovremeno je dostavio potpuni odgovor. Međutim, kada je od iste kancelarije zatraženo da dostavi informacije o raspodeli primljenih sredstava u 2020. godini i godišnje izveštaje o disciplinskim merama i finansijskoj odgovornosti službenika uprave za 2021. godinu, kancelarija na taj zahtev nije odgovorila.

U pokušaju da razumemo trendove u pozadini odgovora javnih institucija na

zahteve za SPI na Zapadnom Balkanu, uočljivo je da, kada za to postoji politička volja, institucije omogućavaju potpuno obelodanjivanje zahtevanih dokumenata. Međutim, kad za to nema političke volje, pa čak i onda kada su imenovani koordinatori za SPI obučeni i treba u potpunosti da poštuju zakon u pogledu zahteva za SPI, institucije ne odgovaraju niti dostavljaju ikakve informacije. Kada nisu sigurni da li bi informacije mogle da naškode ugledu rukovodioca institucije, bez ikakvog valjanog pravnog postupka i procedure za utvrđivanje poverljivosti dokumenata, one mogu da ih označe kao „poverljive“. U brojnim slučajevima, novinari BIRN-a morali su i više puta da se obraćaju istoj instituciji kako bi dobili samo jedan dokument, a to je proces koji može potrajati nedeljama ili čak mesecima. Pritužbama koje se upućuju Poverenicima ne garantuje se potpuni pristup informacijama niti blagovremenost u dostavljanju takvih informacija.

Uočeno je da su mnoge javne institucije u 2022. godini javne evidencije radije čuvale „u tajnosti“, nego što su doprinosile tome da javnost bolje razume važne događaje ili delovanje državnih organa. Ovo predstavlja nastavak onoga što se događalo i u prethodnim godinama. U 2020. i 2021. godini, mnoge institucije su se, takođe, naprosto oglasivale o BIRN-ove zahteve za SPI. Čak i kada bi došlo do intervencije Poverenika, potpuni pristup zahtevanim dokumentima nije uvek bio omogućen, već samo delimičan pristup. U načelu, javne institucije nastavljaju da postavljaju zahteve, ne poštujući uvek zakone o SPI.

Tek nakon što dođe do promene vlasti ili do promene u političkoj atmosferi, uspostavlja se mehanizam za postupanje po zahtevima za SPI. Na primer, na Kosovu je kancelarija Predsednika u potpunosti počela da postupa po BIRN-ovim zahtevima za SPI u 2020. godini, pod mandatom sadašnjeg predsednika. Prethodno, dugi niz godina, nije odgovoreno ni na jedan zahtev upućen kancelariji Predsednika.

U slučaju kada nema političke volje, beleži se skromno postupanje po zahtevima. Vlada Srbije nije odgovorila na BIRN-ove zahteve za SPI u 2020. godini ni u 2022. godini.

S druge strane, Ministarstvo finansija na Kosovu je prešlo put od potpunog obelodanjivanja u 2020. godini (računi o troškovima, rešenja) preko delimičnog

do nikakvog odgovora u 2022. godini (zahtevani spiskovi bruto zarada zaposlenih koji primaju zarade iz državnog budžeta). Ni 2021. godine, takođe, nije reagovalo, ne dostavljajući nikakav odgovor (sprovođenje paketa za ekonomski oporavak usled KOVIDA-19 i paket privrednog oživljavanja).

Ministarstvo trgovine u Srbiji nastavlja da bude na dnu lestvice kada je reč o transparentnosti u pogledu SPI. U 2020. godini, odgovorilo je samo delimično (izvoz oružja). Međutim, u 2021. godini (izvoz Zastavinog oružja u Afriku) i u 2022. godini (izvoz oružja u Ukrajinu i Sjedinjene Države), ovo ministarstvo nije dostavilo nikakav odgovor.

U trenutku postojanja velike krize, u značajnoj meri je uočljivo da institucije biraju da ne reaguju. U 2022. godini, kada je od organa vlasti na Kosovu (Skupštine i Ministarstva finansija, rada i transfera), u Severnoj Makedoniji (Ministarstva zdravlja) i Bosni i Hercegovini (Ministarstva zdravlja) BIRN zatražio da dostave podatke o trenutnim propisima u vezi sa KOVIDOM-19, statističke podatke o zaražavanju, tendersku dokumentaciju za vakcine ili ekonomske pakete, uopšte nisu odgovorili na to, iako su ta pitanja bila od izrazitog javnog značaja.

Slično tome, kada je u 2021. godini BIRN od organa vlasti u Severnoj Makedoniji i Srbiji (ministarstva zdravlja) zatražio da dostave određene propise o vakcinaciji na KOVID-19 i softverske aplikacije koje se koriste za kontakt sa građanima, oni na to nisu uopšte odgovorili. Još i lošije od toga, kada je od Vlade Federacije Bosne i Hercegovine i Instituta za javno zdravlje Bosne i Hercegovine BIRN 2021. zatražio da dostave ugovore o nabavci vakcine za KOVID-19, oni su naprosto odbili te zahteve. Njihov jedini odgovor bio je da su ta dokumenta „poverljiva“ i to bez navođenja ikakvog valjanog pravnog obrazloženja.

Ni u 2020. godini situacija nije bila ništa drugačija. Vlada Srbije i Ministarstvo zdravlja Kosova, nakon što je BIRN od njih zatražio da dostave određene propise u vezi sa KOVIDOM-19 ili nove statističke podatke, uopšte nisu odgovorili. Jedino je Institut za javno zdravlje u Srbiji delimično odgovorio kada su od njega zatraženi podaci koji se odnose na KOVID-19.

U svih šest zemalja Zapadnog Balkana i dalje se ponavljaju isti problemi. Iako se zakoni menjaju, svakodnevni izazovi sa kojima se suočavaju novinari BIRN-a,

medijski stručnjaci i međunarodne organizacije ukazuju na to da se pojavljuje sve veći broj „ograničenja“.

Tačnije, institucije nastoje da zakon menjaju onako „kako smatraju prikladnim“ ne bi li sebi omogućile da ne odgovaraju na zahteve za SPI i da obelodanjivanje javnih evidencija svedu na najmanju moguću meru.

Državne institucije se zalažu za problematične nove zakone o SPI kojima se neće podsticati transparentnost i proaktivnost. U Bosni i Hercegovini novinari tvrde da će nacrt zakona o SPI u značajnoj meri proširiti ograničenja u pogledu onih informacija koje se mogu obelodaniti.³² U Albaniji, planirane reforme zakona o SPI čini se da su osmišljene tako da novinarima onemoguće da organe vlasti pozivaju na odgovornost.³³ I na kraju, ali ne i najmanje važno, na Kosovu, medijski stručnjaci izražavaju zabrinutost da politički pritisak, klevetničke kampanje i nedostatak transparentnosti potkopavaju napredak Kosova u poboljšanju medijskog okruženja.³⁴

32 [Zabrinutost u pogledu transparentnosti povodom novih zakona o SPI u Bosni i Hercegovini](#)

33 [Pritisak Albanije da se blokiraju „zloupotreblijivi“ zahtevi za SPI](#) je predmet kritike

34 [Medijska sloboda na Kosovu „podrivena političkim pritiskom“](#)

Preporuke

- Sve javne institucije treba da prođu obuku u domenu zakona o slobodnom pristupu informacijama i da budu poučene o tome šta je poverljiv dokument i kako se, uz najmanje moguće redigovanje, on ipak može objaviti. Trebalo bi da omoguće dostupnost podataka na internetu, kao i da ih redovno objavljuju.
- Sve javne institucije treba da uspostave i redovno održavaju elektronske baze podataka u cilju bržeg i preciznijeg pristupa zahtevima.
- Sve javne institucije treba da imaju zakonsku obavezu da na svojim veb sajtovima redovno postavljaju podatke sa otvorenim pristupom.
- Zakonom o slobodnom pristupu informacijama Poverenicima treba dati veća ovlašćenja i pojačati njihove resurse (ljudske, finansijske) kako bi nastavili da jačaju svest, prate nezakonite radnje, primenjuju sankcije (novčane kazne) i staraju se o tome da javni službenici budu pravilno obučeni za postupanje u skladu sa zakonima i propisima u domenu SPI.
- Ni za jedan zahtev za SPI ne sme postojati obaveza da se dostavlja (poštom) u papirnom obliku. Sve javne institucije treba češće da koriste digitalne postupke pohranjivanja dokumenata i podnošenja zahteva za SPI.
- Zakonski rok za odgovor na zahteve za SPI treba skratiti, a institucije podstaći da komuniciraju posredstvom elektronskih kanala.
- Svaka javna institucija treba da ima imenovanog i obučenog službenika za slobodan pristup informacijama, a njihovi pretpostavljeni bi trebalo da budu bolje obučeni u domenu zakona o SPI.

